ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Год выдання 38-ы
№ 61 (2421)
5 жніўня 1969 г.
АЎТОРАК
Цана 4 кап.

ГЭТА навучэнцы Магілёўскага культасветвучылішча Мікалай Ананьеў, Уладзімір Вальфсон і Іван Пуціс. Яны — удзельнікі эстраднага аркестра перасоўнага агітклуба, створанага ў вучылішчы. Хлопцы рыхтуюцца да чарговай сустрэчы з хлебаробамі Клімавіцкага раёна...

Сёлета перасоўны агітклуб культасветвучылішча пабываў у многіх калгасах вобласці. Маладых энтузіястаў калгаснікі сустракаюць прыветна, запрашаюць часцей прыязджаць да іх.

Фота К. БАГАЛЮБСКАГА.

Плакат мастака І. Радунскага, які атрымаў заахвочвальную прэмію на рэспубліканскім конкурсе на лепшы плакат, прысвечаны У. І. Леніну і Камуністычнай партыі.

Паэтычная ПАВЕРКА

Аляксей ЗАРЫЦКІ

МАЯ БЯССОННІЦА

Да неба дымам пайшла чвэртку стагоддзя назад
Адна з не адной тысячы нашых Лідзіц
Лясная сялібка Хатынь.
Там нелюдзі нашых людзей спапялілі.
Я ўчора ў Хатыні быў.
Прыехаў туды ранютка з сынам,
Калі трапятлівая сінь
Над намі звінела жаўруковай пабудкай.
Нас волат каменны ля вёскі сустрэў.
З якою тугою глядзеў ён у вочы,
Маўклівы, з забітым малым на руках.
Быў гэта вясковы каваль Камінскі,
Адзіны ўцалелы хатынскі жыхар.
Ён з полымя сына-падлетка выносіў,
Але аўтаматнай чаргой
Прашыў хлапчука эсэсавец-карнік.
Калі ж у маўчанні спыніліся мы,
Галовы схілілі перад бацькоўскім смуткам,
Застылым у чорным граніце, стала ціха вакол:
Званочкі нябачныя ў небе замоўклі.
І раптам пачуў я тужліва-ўрачысты звон.
Паволі ён плыў над хатынскім полем.
Над намі паволі ён плыў і плыў,
І поўніўся смуткам высокім і ўладным,
І недзе далёка-далёка памалу заціх.
Але праз якуюсь хвіліну
Ізноў засмучоная медзь загучала.
Пявучая сумная хваля
У далеч ізноў паплыла...
Мы полем пайшлі, дзе на месцы калішніх
Сялянскіх хацін, як помнікі сем'ям,
Якіх адначасна з іх родным жытлом спапялілі,
Званіцамі высяцца скрозь каміны... каміны.
У кожнага звон угары, сапраўдны мядзяны.
І гудуць час ад часу званы, і гудуць, і гудуць.
Здаецца, што звоніць нябачны званар-чараўнік,
Над ім не ўладарыць ні стома, ні сон.
Напэўна і смерці не падначалены ён...
Я рана лёг спаць, знясілены ўсім, што чуў і што бачыў.
Мяне пабудзіў нейкі ўнутраны рэзкі штуршок.
Ён з царства лятункаў і сноў шпурнуў мяне ўладна
У ціхі паўзмрок, насцярожаны чуйны паўзмрок.
Раптоўна зарупіла глянуць на Мінск на дасвецці.
Я ўстаў, падышоў да акна.
Канчаецца ноч. На вуліцы Энгельса дзіўна бязлюдна.
І дрэвы, што ў скверы ўзраслі ля тэатра Купалы,
Застылі ў маўчанні глухім, нібы нежывыя яны.
Адно час ад часу па сціхлым праспекце
Машына прамчыцца, а потым ізноў цішыня.
І ў гэтым спакоі за плошчай Свабоды
На фоне халодным перадсвітальнага неба крыжы
Старой уніяцкай царквы ў ззянні поўні
Самотна маячылі. Ну, а далей
За ўскраінай Мінска, на самым ужо небакраі
Угадваўся лес. Ён на поўначы хмура цямнеў.
Я толькі падумаў—там, далёка за лесам, хатынскае поле,—
Як, чую, здалёку маркотны даносіцца звон.
І стогн у ім чуўся астатні і ўздых. Замірала
Павольна-павольна хатынскае рэха. А ўжо
Агністая хваля світання небакрай падмывала.
Хатынь я згадаў. Там бязлюдна цяпер
І слухае волат гранітны з малым на руках у самоце
Трывожную жальбу званоў.
Згадаў я яшчэ франтавыя дарогі,
Сяброў баявых, тых, каго ўжо няма сярод нас...
Паціху да сына я падышоў. Як салодка,
Ну проста зайздросна салодка, ён спаў,
Студэнт і салдат мотапяхоты...
А золак у сілу ўваходзіў, ярчэў і ярчэў,
Заранкі згасалі, і прасынаўся мой горад,
Ужо рукавы закасваў мільённы працоўны Мінск.

100

РАЗАМ З НАМІ

Разам з савецкім народам да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна рыхтуюцца і нашы суайчыннікі, што жывуць за рубяжом. Ленінскія чытанні праводзяцца ў Брусельскім аддзеле Саюза савецкіх грамадзян у Бельгіі. Пасля дакладаў аб жыцці і дзейнасці вялікага правадыра наладжваюцца цікавыя канцэрты, дзе выконваюцца вершы савецкіх паэтаў, прысвечаныя Ільічу, рускія і беларускія песні.

Часопіс бельгійскага Саюза савецкіх грамадзян «Советский патриот» апублікаваў на сваіх старонках віктарыну «Што вы ведаеце пра СССР?». Чытачам прапануюцца 35 пытанняў пра Савецкую дзяржаву, пра людзей, якія будуюць камуністычнае грамадства. Пераможцу віктарыны чакае падарожжа па Краіне Саветаў у красавіку 1970 года.

У клубах Саюза савецкіх грамадзян да ленінскага юбілею рыхтуюцца фотавыстаўкі «Ленін і Беларусь» і выстаўкі, прысвечаныя жыццю і рэвалюцыйнай дзейнасці Уладзіміра Ільіча Леніна. Для экспазіцыі падбіраюцца фатаграфіі, дакументы, творы выяўленчага мастацтва і кнігі.

У клубах, народных дамах прагрэсіўных арганізацый суайчыннікаў Канады, Злучаных Штатаў Амерыкі, Аргенціны і Аўстраліі наладжваюцца гутаркі, лекцыі і вечары ў гонар ленінскага юбілею.

Прагрэсіўны часопіс «Дружба» (орган рускага грамадскага клуба), які выходзіць у Сіднеі, паведамляе аб правядзенні юбілейнага літаратурнага конкурсу, прысвечанага ленінскай даце.

У газетах калоніі савецкіх грамадзян у Аргенціне «Родной голос», «Рідны край», «Вага», федэрацыі рускіх канадцаў — «Вестник», прагрэсіўных арганізацый суайчыннікаў у ЗША — «Русский голос» публікуюцца матэрыялы, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

С. КУЗЬМІЧЭНКА,
супрацоўнік Беларускага таварыства па культурных сувязях з суайчыннікамі за рубяжом.

СПАДЗЯЁМСЯ НА ВАС!

У навучальных установах, якія рыхтуюць творчыя кадры для розных галін мастацтва, закончыліся ўступныя экзамены. І вось аб'яўлены вынікі. Аб тым, як праходзілі экзамены, расказваюць кіраўнікі гэтых установ.

У. АЛОЎНІКАЎ,
заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, рэктар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя Луначарскага.

— Сёлета, як, зрэшты, і заўсёды, паступаючых было многа. Толькі на дзённае аддзяленне — больш як 177 заяў. Перад намі стаяла нялёгкая задача — выбраць здольных і падрыхтаваных юнакоў і дзяўчат. Тут трэба быць вельмі чулымі, вельмі ўважлівымі, каб не памыліцца. Таму ўступныя экзамены — адказны момант не толькі для абітурыентаў, але і для членаў экзаменацыйнай камісіі. Нарэшце экзамены скончыліся, і мы спадзяёмся, што да нас прыйшлі цікавыя і сур'ёзныя людзі.

Прыемна адзначыць, што сёлета ў нас будзе вучыцца многа сельскіх юнакоў і дзяўчат. Ёсць у нас і дэмабілізаваныя хлопцы.

Некалькі слоў для тых, каму не пашанцавала. Не засмучайцеся. Больш і карпатлівей працуйце, і поспех заўсёды прыйдзе.

Э. ГЕРАСІМОВІЧ,
дацэнт, рэктар Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

— Мы праводзілі прыём на тэатральны і мастацкі факультэты. Майстэрства акцёра ў першакурснікаў будуць выкладаць заслужаны артыст БССР Ю. Сідараў і артыст А. Карсакоўскі, якія і прымалі экзамены на гэтым факультэце. Аднак цалкам прыём яшчэ не закончаны. Мы вымушаны аб'явіць дадатковы набор, хаця жадаючых было многа. 368 чалавек змагаліся за права стаць студэнтамі, але, на жаль, большасць з іх не задаволілі нас.

Не закончаны прыём і на рэжысёрскае аддзяленне тэатральнага факультэта — тут мы таксама праводзім дадатковы прыём.

Аддзяленне, якое рыхтуе культасветработнікаў, існуе ў нас ужо трэці год. Аднак, сёлета мы адкрылі завочнае аддзяленне, якое таксама будзе рыхтаваць клубных работнікаў вышэйшай кваліфікацыі з рэжысёрскім ухілам. Мы ведаем, што культурныя ўстановы рэспублікі зацікаўлены ў такіх спецыялістах.

Усяго інстытуту пададзена 651 заява. Адкуль жа прыйшла да нас моладзь? 55 абітурыентаў мы прынялі з Мінска, 18 — з раёнаў, 38 — з іншых гарадоў рэспублікі. Вельмі многа сярод нашых будучых студэнтаў і хлопцаў, якія закончылі службу ў Савецкай Арміі. Характарыстыкі, якія мы атрымалі на іх ад камандавання, самыя прыемныя.

Неўзабаве пачнецца навучальны год, і хочацца верыць, што нашы навічкі не падвядуць, не страцяць добрых традыцый сваіх старшых таварышаў. Спадзяёмся на вас!

А. КАЛАНДЗЁНАК,
заслужаны дзеяч культуры БССР, дырэктар Мінскага музычнага вучылішча імя Глінкі.

—Мабыць, не прынята ў такіх гутарках скардзіцца, але сёе-тое я скажу. Нас вельмі засмуцілі нашы сёлетнія абітурыенты. Большасць з іх мы прынялі з невысокімі ацэнкамі. Чаму? Гэта нялёгкае пытанне звязана з нездавальняючай пастаноўкай навучальнага працэсу ў музычных школах. Але, пэўна, гэта тэма для асобай размовы. Ёсць у нас яшчэ адна цяжкасць — адсутнасць дапаможных і вучэбных памяшканняў. Цяпер мы вядзём рэканструкцыю і рамонт вучэбнага корпуса, аднак гэтага нам усё роўна вельмі мала. Патрэбны новыя класы.

Ёсць і радасці. Нам вельмі прыемна, што на выкладчыцкую работу прыйшло многа здольнай моладзі з нашай кансерваторыі: Жана Стральчонак (фартэпіяна), Тацццяна Аляксеева-Харытонава (харавое дырыжыраванне), Зоя Буслаўская (баян) і многія іншыя.

УЗНАГАРОДЫ ДЗІЦЯЧЫМ ПІСЬМЕННІКАМ

Камітэт па друку пры Савеце Міністраў СССР прыняў рашэнне аб узнагароджанні групы беларускіх пісьменнікаў, якія актыўна працуюць у галіне дзіцячай літаратуры, значком «Выдатнік друку» і Ганаровай граматай Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР.

Значком «Выдатнік друку» ўзнагароджаны Янка Маўр, Васіль Вітка, Алесь Якімовіч, Эдзі Агняцвет. Ганаровай граматай — Віталі Вольскі, Алесь Пальчэўскі, Кастусь Кірэенка, Іван Грамовіч, Васіль Хомчанка.

ПЕРАКЛІЧКА СЕЛЬСКІХ КЛУБАЎ

КІНО, ЯКОЕ НЕ КАНЧАЕЦЦА

НА ЭКРАНЕ прамільгнулі словы «Канец фільма». Змоўкла музыка. У зале загарэлася святло. Гледачы, а іх было зусім нямнога, заварушыліся. Той-сёй пазяхнуў, пацягнуўся ў кішэню за папяросай. Пётр Сцяпанавіч глядзеў у маленькае акенца кінабудкі. Хоць добра ведаў, што прадаў усяго сем білетаў, механічна пералічыў гледачоў. Ён бы не ўзлаваў, хутчэй узрадаваўся, калі б знайшоў «зайца». Але лішніх не было.

Мясцовы трактарыст, заўзяты аматар фільмаў пра шпіёнаў, заўважыўшы Пятра, крыкнуў:

— Нешта, Сцяпанавіч, малавата ты ўтаргаваў сёння. Бачыш, сямера смелых усяго...

Паціху ўсе разышліся. Апошнімі выйшлі на вуліцу Пётр Сцяпанавіч Пташнік і яго жонка Клімянціна Фамінічна. На двары быў позні восеньскі вечар. Па вуліцы гойсаў вецер, шамацеў апалым лісцем, грукаў аканіцамі. Стаялі якраз тыя вечары, якія ў народзе называюць «чарнаступам», калі голая, шэрая зямля чакае снегу, калі неба цэлымі тыднямі завешана тоўстымі коўдрамі нізкіх хмар, з якіх часта сеецца халодны дождж.

— Хадзем хутчэй, нешта ты цягнешся, як тры дні не еўшы, — сказала жонка.

Пётр Сцяпанавіч запярэчыў:

— Стой, пачакай. Глядзі...

Акно цёмнай хаты свяцілася мяккім блакітным ззяннем. Праз фіранку, нібы знарок адсунутую ўбок, відно было, як у пакоі на зэдліках і канапе цесна сядзелі людзі. Твары іх былі скіраваны ў адну кропку. Відаць там, куды яны глядзелі, было нешта вельмі цікавае. Усе смяяліся, а бабулька з краю нават выцірала фартухом вочы. І можа таму, што на вуліцы было цёмна і няўтульна, гэтае блакітнае ззянне здавалася асабліва заманлівым і таямнічым.

— Навошта ім ісці ў клуб. Дома сваё кіно. А няма тэлевізара, зайшоў да суседа... Кідай ты, Пеця, гэтую кіношку. Невялікі хлеб. Пражывём і без яго...

— Кідай... Лёгка сказаць...

Дома дзеці ўжо спалі. Павячэраўшы, ляглі і бацькі. Але заснуць Пётр Сцяпанавіч ніяк не мог. Чамусьці ўспомніліся пасляваенныя гады, калі ён прыехаў у Даўгінава ў салдацкай гімнасцёрцы і хадзіў з мыліцай: асколак прабіў нагу, і яна не згіналася. Неяк сустрэў тады Пётр мясцовага актывіста Іосіфа Карповіча. Разгаварыліся.

— Ведаеш, браток, быў я ў раёне. Прасілі мяне, каб я параіў чалавека ставіць кіно. Кажуць, што вельмі патрэбны кіншчыкі. Бярыся ты, Пятрок.

— Дык я ж не ўмею яго ставіць.

— Нічога, навучышся. За плугам ты не пойдзеш, а кіно вазіць здолееш. І нейкую капейчыну заробіш.

Пётр паехаў у раён. Прынялі яго памочнікам кінамеханіка, матарыстам. І пачалося вандроўнае жыццё. Сустракалі «кіншчыкаў» тады як самых дарагіх гасцей. Варта было фурманцы з чорнымі скрынкамі і рухавічком на возе паказацца ў вёсцы, як з крыкамі «Кіно прывезлі!» збягалася з усіх бакоў дзятва.

— А якое кіно сёння? Мо пра вайну? — пыталіся хлапчукі.

— «Мы з Кранштата». Пра маракоў-балтыйцаў, як яны белых білі, — адказваў Пётр.

Праз гадзіну ўся вёска ведала аб тым, што прыехала кіно пра маракоў. Вечарам у хату набівалася столькі людзей, што пальца недзе было ўтыкнуць. Пётр павінен быў сачыць за рухавічком, не пускаць безбілетнікаў, адганяць ад акон хлапчукоў. Але дзе ты будзеш іх ганяць. Пётр разумеў, што не ўсе бацькі маглі даць сыну рубель на кіно. А паглядзець так хочацца. Хлапчукі наперабой набіваліся ў памочнікі: расклеіць афішы — калі ласка, прынесці вады — адразу некалькі рук хапаліся за вядро.

Так і вандраваў Пётр ад вёскі да вёскі. Скончыўшы курсы, сам стаў кінамеханікам. Працаваў ахвотна, з душою. План быў заўсёды, а скаргаў ніколі. Усё часцей Пташніка ставілі ў прыклад, выбіралі ў прэзідыум на сходах.

Успомнілася, як прыдумаў жывы какввеер. Адзін час неяк мала давалі фільмакопій. Апаратура ёсць, і клуб ёсць, а паказваць няма чаго. Тады Пташнік рабіў так: сам дэманстраваў фільм у адной вёсцы, а напарнік у другой. Толькі канчалася першая частка, яе хапаў ганец, хлапчук-добраахвотнік і бягом нёс суседзям.

Ішоў час. У Даўгінаўскім клубе абсталявалі кінабудку, набылі стацыянарную апаратуру. Не трэба было ўжо ездзіць. Стаў Пташнік жыць асела. Па вечарах часцяком заходзіла ў кінабудку жонка. Сядзела, чакала, прыглядалася, а потым і дапамагаць пачала: то стужку пераматае, то падклеіць яе. Спакваля яна асвойвала праектар, вучылася зараджаць яго. І рабіла ўсё гэта з вялікай ахвотай. Па штаце Пташніку патрэбен быў памочнік, і ён прапанаваў жонцы заняць вакантную пасаду.

План «выганялі», прагрэсіўка была. Як перадавы кінамеханік раёна Пётр Сцяпанавіч ездзіў на нарады ў Мінск, Маскву, нават у Польшчу. Усё ішло добра. І вось на табе — пустая зала...

Асцярожна, каб не разбудзіць жонку, Пётр Сцяпанавіч падняўся, накінуў на плечы пінжак.

— Чаго табе не спіцца? Куды сабраўся?

— Вады захацелася. Ты спі...

Пётр Сцяпанавіч выпіў конаўку цеплаватай вады, пастаяў каля акна, зайшоў у святліцу, дастаў з шафы тоўстую папку. Тут ляжалі граматы, дыпломы. Вось першая ўзнагарода — ганаровая грамата, якую атрымаў Пётр Сцяпанавіч у 1949 годзе. Як даўно гэта было!..

За акном пачулася глухаватае «кукарэку». Спрадвечная песня. Яна пакацілася далей па сяле і заціхла. Пётр Сцяпанавіч пахадзіў па пакоі, дастаў з кішэні зашмальцаваную запісную кніжачку. Тут былі яго асабістыя падлікі. Кожны год ён запісваў вынікі. Вось 1964 год — 5.211 рублёў, 1965 — крыху меней. А што ён напіша сёлета? Агрызкам алоўка вывеў: «1966 год, план...» І паставіў вялізны пытальнік.

Праз некалькі дзён Пётр Сцяпанавіч завітаў да дырэктара раённага галоўнога кінатэатра А. Віткоўскага.

— А, Сцяпанавіч, здароў, браток. Заходзь, заходзь. Якія навіны?

— Нічога добрага. Кручу ўхаластую... Відаць, не трэба людзям наша кіно. Тэлевізараў накуплялі. Сядзяць сабе дома, хоць бы што. Плана няма і настрою няма. У саўгасе я б зарабляў больш...

— Ну, Сцяпанавіч, не пазнаю цябе. Мусіць, гэта жонка настрапаліла. Жонку, канечне, трэба слухаць, а рабіць па-свойму.

— Не, Антон Іванавіч. Да новага года папрацую, а там — бог бацька.

Але прайшоў Новы год, канчалася зіма, а Пётр Сцяпанавіч працаваў. Насіў у кішэні заяву, ездзіў з ёю ў раён, але дастаць і пакласці яе на стол дырэктару не мог. «Няўжо здамся? Нічога, яшчэ месяц параблю». І працаваў. Ды не так, як раней. Зараз ён пісаў не тры—пяць афіш, а сем, а то і дзесяць. У часопісах знаходзіў анатацыі аб фільмах і на афішах пісаў кароткі змест карціны. На самым цікавым абрываў... «А што адбылося далей, вы даведаецеся самі, калі паглядзіце фільм».

Паглядзець можна было добра. І рэзкасць і гук заўсёды былі як след адрэгуляваны. Ніколі не рвалася стужка.

Пётр Сцяпанавіч разумеў, што аднаго «кіно мала. Пасля добрага фільма людзі неахвотна разыходзіліся. Па дарозе дамоў абмяркоўвалі фільм, спрачаліся. Чаму б не зрабіць гэта ў клубе?

Зайшоў Пётр Сцяпанавіч да загадчыцы бібліятэкі Марыі Дзятлік.

— Можа б вы перад кіно расказалі аб кнігах-навінках?

— Падрыхтавала я невялічкі агляд. Праўда, збіралася зрабіць яго ў бібліятэцы, — адказала Марыя і, засаромеўшыся, дадала. — Ці атрымаецца ў мяне? Людзі ж прыйшлі глядзець кіно. А тут ім пра кніжкі. Не будуць слухаць...

— Будуць! Не хвалюйцеся. Вы ж так цікава расказваеце,— падбадзёрыў Пётр Сцяпанавіч.

Неўзабаве ў Даўгінаве з'явіўся новы загадчык клуба Тадэвуш Ляшковіч, рухавы, парывісты юнак. Пётр Сцяпанавіч адразу загаварыў з ім аб тым, каб арганізаваць абмеркаванні фільмаў. Дамовіліся гэта зрабіць, як толькі будзе сапраўды цікавая карціна. Прачытаўшы ў газеце станоўчыя водгукі аб кінастужцы «Жыве такі хлопец», вырашылі пачаць з яе...

Сеанс скончыўся і на сцэну падняўся Тадэвуш.

— Давайце пагаворым пра гэты фільм проста і шчыра. Прызнаюся, што вяду такі дыспут упершыню, так што выбачайце, калі што не так будзе.

І пачалася размова без канспектаў і шпаргалак. Слухаў Пётр Сцяпанавіч і дзіву даваўся: як тонка зразумелі людзі фільм, якія цікавыя меркаванні выказвалі, як добра ведаюць артыстаў кіно. З поспехам прайшлі потым абмеркаванні фільмаў «Альпійская балада», «Крыніцы» і шмат іншых.

«Пайшоў» і план. Але заставалася яшчэ, як казалі на нарадах, «вузкае месца» — сельскагаспадарчыя і навукова-папулярныя фільмы. Не знаходзілі яны свайго гледача. Іменна свайго. Пётр Сцяпанавіч, калі атрымліваў такія фільмы, адразу ішоў да дырэктара саўгаса або ў партком: «Давайце арганізуем прагляд. Склікайце спецыялістаў. Вельмі цікавая рэч». Але часта чуў у адказ (дарэчы, чуе і цяпер): «Ну і што, калі прывезлі? Паказвайце, можа хто-небудзь і прыйдзе».

Ды не так проста адкруціцца ад Пятра Сцяпанавіча:

— Дзякую вам у шапку. Хіба ж можа фільм чакаць? Ці ж наш саўгас адзін у раёне? Дарэчы, у іншых гаспадарках навуковыя і папулярныя ідуць за маліну. Толькі давай...

Пётр Сцяпанавіч, вядома, ведаў, што і ў суседзяў дрэнна ідзе «навука». Але ўрэшце дамагаўся свайго — фільм глядзелі тыя, каму ён прызначаны.

Аднойчы зайшоў у кінабудку Іосіф Карповіч, які, калі можна так сказаць, стаяў над калыскай мясцовага калгаса. Зараз стары на пенсіі.

— Ну, як ты, Пятрок, змагаешся? Давай, брат, круці. Добрую справу робіш... Памятаеш, як усё пачыналася? Чакай, гэта ты ўжо колькі працуеш? З сорак шостага? Дваццаць тры гадкі. Нямала.

Пра Пятра Сцяпанавіча Пташніка мне шмат расказвалі ў Вілейцы. Ахвотна гаварылі пра яго і даўгінаўцы. Доўга гутарыў я з ім самім. Запомнілася гэтая размова, запомніўся і ён сам. Зараз, калі пішу гэтыя радкі, перад вачыма паўстае ладная плячыстая постаць, адкрыты твар з густымі цёмнарусымі валасамі, уважлівы позірк па-юнацку сініх вачэй. Запомніліся яго словы:

— А тэлевізар мы пераможам. Пабольш бы нам новых цікавых фільмаў. І сеансаў пустых не будзе.

...Гасне ў зале святло. Успыхвае шырокае палатно экрана. Пачынаецца кіно.

Л. ЛЯВОНАЎ,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».
Фота аўтара.

СТУДЭНЦКІЯ НАВУКОВЫЯ ЭКСПЕДЫЦЫІ

Пачынаючы з 1945 года, студэнты філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага універсітэта летам выязджаюць у экспедыцыі. Мэта вучэбнай практыкі — збіранне матэрыялаў для складання абласных рэгіянальных слоўнікаў беларускай мовы. Кіруюць гэтай работай выкладчыкі кафедры беларускай мовы.

За 25 гадоў сабрана багатая картатэка мясцовых гаворак, якой карыстаюцца навуковыя супрацоўнікі БДУ, Акадэміі навук БССР, лінгвісты Масквы, Ленінграда, Вільнюса.

Сёлета студэнты-філолагі другога курса ездзілі ў вёскі Літвінавічы Кармянскага раёна, Нізок і Вялікая Уса Уздзенскага і ў вёску Малмыгі Вілейскага раёнаў. Студэнты вывучалі асаблівасці гаворак, збіралі лексічны матэрыял, цікавіліся звычаямі і абрадамі мясцовых жыхароў.

Сабраныя матэрыялы апрацоўваюцца. Пад рэдакцыяй доктара філалагічных навук М. Жыдовіч рыхтуецца да друку першы выпуск слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак.

Штогод наладжвае вучэбную практыку студэнтаў-філолагаў і кафедра беларускай літаратуры. Звыш двухсот студэнтаў пабывалі сёлета ў Лепельскім, Чашніцкім і ў Ушацкім раёнах, дзе збіралі і запісвалі вусна-паэтычную народную творчасць.

У час практыкі студэнты запісвалі ад былых удзельнікаў партызанскага руху песні, частушкі, апавяданні, былі пра гераічныя эпізоды часоў Вялікай Айчыннай вайны.

Студэнты рускага аддзялення філалагічнага факультэта пабывалі ў фальклорнай экспедыцыі на Брэстчыне.

ДЗЕНЬ КУЛЬТУРЫ Ў САЎГАСЕ

У саўгасе «Насовічы» праведзен дзень культуры. Па-святочнаму ўбраны саўгасны Дом культуры. Стэнды, дыяграмы, плакаты расказваюць аб мінулым і сучасным аднаго са старэйшых саўгасаў рэспублікі. Яго шлях адлюстроўваюць таксама кнігі працоўнай славы, фотаальбомы, у якіх сабраны партрэты і звесткі аб тых, хто арганізоўваў гаспадарку, хто сваёй працай умацоўваў яе на розных этапах развіцця. Шырока асветлен культурны рост вёскі за гады Савецкай улады.

Пасля ўрачыстага сходу, на якім выступілі кіраўнікі саўгаса і перадавікі працы, у Доме культуры адкрылася выстаўка выяўленчага і прыкладнога мастацтва. Экспазіцыю яе склалі вырабы саўгасных умельцаў, карціны мясцовых мастакоў. Асаблівую цікавасць выклікалі ў наведвальнікаў работы Леаніда Сердзюкова, Марыі Сяргеенкі, Зінаіды Лешчанкі.

Затым адбыўся канцэрт, у якім прынялі ўдзел не толькі самадзейныя артысты саўгаса, але і госці свята — прадстаўнікі прамысловых прадпрыемстваў раённага цэнтра.

БЕЛТА.

У АДНОЙ БІБЛІЯТЭЦЫ

У той вечар у Гарадзецкай сельскай бібліятэцы было як ніколі людна. Шмат чытачоў сабралася на канферэнцыю: «Ленін аб чысціні чалавечых адносін». Настаўнікі І. Ушэнка, Ф. Пеўнеў, піянерважатая С. Макеева і іншыя гаварылі аб ленінскай шчырасці, прастаце і сціпласці, аб яго чулых і ўважлівых адносінах да таварышаў.

Надоўга запомніцца чытачам цікавы тэматычны вечар «Ленін жыў, Ленін жыве, Ленін будзе жыць», змястоўныя гутаркі «Ленін—кіраўнік першай у свеце дзяржавы рабочых і сялян», «Ленін аб савецкай жанчыне» і г. д.

У бібліятэцы аформлена выстаўка твораў правадыра, літаратуры аб яго паплечніках, фотастэнд «Маладыя гады Ільіча». Тут можна ўбачыць рэпрадукцыі карцін беларускіх мастакоў, прысвечаных ленінскай тэме. Карацей кажучы, сельская бібліятэка выкарыстоўвае ўсе формы і метады культурна-масавай работы для прапаганды ленінскай спадчыны.

І гэта дае добры плён. У апошні час значна ўзрос попыт на творы правадыра. Вось, напрыклад, картка камсамолкі Раісы Шпакавай. Толькі сёлета яна прачытала работы Леніна «Што рабіць?», «Чарговыя задачы Савецкай улады», «Дзяржава і рэвалюцыя» і інш.

Многа кніг пра Леніна і яго баявых паплечнікаў прачыталі калгаснік Леанід Півавараў, трактарыст Мікалай Андрэеў, шафёр Уладзімір Сімакоў, даярка Варвара Анціпава, загадчык жывёлагадоўчай фермы Галіна Заікава. Свае ўражанні і меркаванні аб прачытаным людзі пакідаюць у кнізе водгукаў.

Чытач Міхась Барысенка піша: «З дзіцячых гадоў цікаўлюся кнігамі пра Леніна. А зусім нядаўна прачытаў твор Э. Казакевіча «Сіні сшытак» і «Успаміны аб Леніне» Н. Крупскай. Вельмі мне спадабаліся гэтыя кнігі. Перада мной яшчэ ярчэй паўстаў светлы вобраз генія рэвалюцыі, які вызначыў людзям шлях да шчасця і свабоды.»

Такіх шчырых, хвалюючых запісаў у кнізе шмат.

А. ПІВАВАРАЎ.
Рагачоўскі раён.

ПАКАЗВАЮЦЬ ФОТААМАТАРЫ

У культасветустановах Мядзельскага і Валожынскага раёнаў дэманструюцца дзве перасоўныя выстаўкі работ фотааматараў — членаў фотакінаклуба Маладзечанскага міжраённага Дома народнай творчасці. З работамі самадзейных фотамайстроў пазнаёміліся ўжо жыхары Будслава, Свіры, Нарачы, Івянца, Дораў, Ярашэвіч і іншых вёсак.

Тэматыка здымкаў самая разнастайная: новабудоўлі, новыя вуліцы ў калгаснай вёсцы, пейзажы роднага краю, партрэты перадавікоў вытворчасці. Прыцягваюць увагу наведвальнікаў работы Л. Троіцкага «Ён бачыў Леніна», А. Яфрэменкі «На будоўлі пяцігодкі», У. Арлова «Раніца на Віліі» і іншыя.

Зараз праўленне фотакінаклуба разам з мастацкім саветам Дома народнай творчасці рыхтуюцца да раённых выставак работ фотааматараў, прысвечаных Ленінскаму юбілею.

Д. БАРЫСКЕВІЧ.

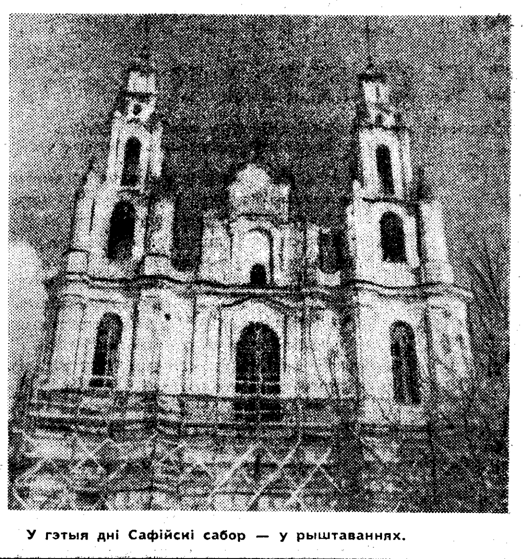
РАДЗІМА! Яна пачынаецца над бязмінным рэчуком. Ля крыніцы, у якой—гаючая вада. Ля школы, дзе ўпершыню пачуў: «Мой родны кут...»

Радзіма! Магутныя гіганты індустрыі і вячэрняя песня ў ваколіцах вёскі... Новыя рытмы сучасных будоўляў і блакітная кропелька валошкі ля падножжа высакавольтавай вежы... Чырвоны сцяг над першамайскай калонай і спрадвечная матчына калыханка, якая гучала і ў самай глыбокай старажытнасці і будзе гучаць гэтак жа ў самай, здавалася б, недасяжнай нашаму ўяўленню будучыні...

І, канечне ж, не было б пачуццё Радзімы ў душы настолькі вострым, калі б не яе, Радзімы, мінулае. Слаўнае. Непаўторнае.

Ёсць непарыўная сувязь паміж тым, што захавалася ад старажытнага Навагрудскага замка, і руінамі бастыёнаў Брэсцкай цытадэлі. Гэта—абаронныя збудаванні. Іх так многа, руін колішніх ваенна-абарончых збудаванняў, на Беларусі. Куды больш, чым помнікаў «грамадзянскай» архітэктуры. І гэтым—характэрная рыса гістарычнага лёсу беларускай зямлі.

ДРУГАЯ МАЛАДОСЦЬ САФІІ ПОЛАЦКАЙ

У гэтыя дні Сафійскі сабор — у рыштаваннях.

Бывала, што мы праходзілі раўнадушна міма выдатных узораў старадаўняй архітэктуры. Нам здавалася часам, што ўзоры гэтага мастацтва належаць рэлігіі і паміраюць разам з ёй. Але мы навучыліся адрозніваць мастацтва ад царкоўнасці. Старадаўнія храмы, бышцам пісьмы з мінулага, гавораць пра шчырае сэрца і добрую душу нашага народа, пра яго светлы розум і высокае майстэрства стваральнікаў непаўторных мастацкіх каштоўнасцей.

У XI СТАГОДДЗІ ў Полацку вырас Сафійскі сабор. Гэта самая старажытная каменная пабудова на беларускай зямлі. Гэта ўзор дасягненняў тагачаснай полацкай архітэктуры і будаўнічай тэхнікі. Пры ім былі школа, іканапісная майстэрня, багацейшая на тых часах бібліятэка.

Першапачаткова сабор выглядаў не так, як мы бачым яго сёння. Гісторыя складвалася такім чынам, што пэўны час на Беларусі ўплывовай была каталіцкая рэлігія. Падпарадкоўваючы сваім мэтам усё, у тым ліку і архітэктуру, цалкам захапіўшы вузлы гаспадарання ў свае рукі на Полаччыне, каталіцкія цемрашалы ў XVII стагоддзі перарабілі сабор, істотна змяніўшы яго выгляд.

Стагоддзі каціліся па полацкай зямлі. Князёў змянялі каралі, каралёў—цары, пакуль народ не скінуў са сваёй шыі ярмо. Адыходзіць у нябыт культавае значэнне Полацкай Сафіі. Сапраўдны гаспадар мастацкай спадчыны мінулага—народ—пільна ўглядаецца ў майстэрства старадаўніх дойлідаў, якія з сівой мінуўшчыны расказваюць нам пра сваё ўяўленне аб прыгажосці, аб гармоніі каменя, архітэктурных форм і ліній з навакольным пейзажам... І не толькі нас, але і нашых нашчадкаў будуць хваляваць гэтае майстэрства, гэтае натхненне, матэрыялізаваныя ў непаўторным архітэктурным творы.

Полацкая Сафія (яе ласкава называюць у горадзе Сафійкай) — равесніца мінскаму храму (мабыць, недабудаванаму), падмурак якога быў знойдзены ў часе нядаўніх раскопак. Сафійка толькі на некалькі гадоў маладзей за Сафійскі сабор у Кіеве. Яна ўжо была, калі рабіўся ў летапісе першы запіс пра Мінск.

Каштоўнасць Сафійкі не толькі эстэтычная і гістарычная, а яшчэ і навуковая. Спецыялісты адзначаюць: «Увядзенне гранёных апсід, настолькі тыповых для драўляных храмаў, з'яўляецца адной з асаблівасцей полацкага Сафійскага сабора. Ні ў Кіеве, ні ў Ноўгарадзе такія апсіды не сустракаюцца. Адметнай рысай сабора з'яўляецца таксама адсутнасць знешніх абходных галерэй і вежаў. Дзякуючы гэтаму, вонкавы аб'ём храма быў больш кампактным і дынамічным».

Нямала давялося перажыць Сафійцы. Цярпела і яна ад людзей раўнадушных, якія не маглі ацаніць усю яе каштоўнасць для нас, будаўнікоў новага свету.

АЛЕ ВОСЬ добрыя рукі кранаюцца Сафійкі. Мудрыя рукі рэстаўратараў...

...Прараб Анатоль Тарасавіч Крывіцкі водзіць па саборы і расказвае:

— Вось тут захавалася самая першапачатковая кладка. Бачыце, старажытная цэгла—плінфа. А вось тут,—Анатоль Тарасавіч анучай сцірае пыл,—пад пластам тынку рэстаўратары выявілі фрэскі...

Сапраўды, на сцяне відаць сляды малюнка старажытнага мастака. І хоць фарбы выцвілі і сюжэт фрэскі разабраць цяжка—усёроўна нельга не ўзрушыцца, не ўсхвалявацца ад гэтага «голасу» з глыбіні вякоў.

Аглядаючы сабор знадворку, не перастаеш захапляцца краявідам, які адкрываецца адсюль,—Дзвіной, далёкімі задзвінскімі палямі і пералескамі.

Для рэстаўрацыі Сафійкі і іншых беларускіх архітэктурных помнікаў пры Міністэрстве культуры БССР створаны спецыяльныя навукова-рэстаўрацыйныя вытворчыя майстэрні.

...Невялікі пакой. Як у звычайным праектным бюро. Стаяць кульманы, над якімі схіліліся праекціроўшчыкі. Хіба толькі з-пад алоўкаў іх выходзяць лініі не такія, як звычайна бачым у праектных бюро: контуры саборных шпіляў, арак, купалоў. А на сценах—фатаграфіі касцёлаў, цэркваў, капліц.

Кіраўніком групы, якая займаецца рэстаўрацыяй Сафійкі, з'яўляецца Іван Мікалаевіч Карпека.

— Цяпер мы рэстаўрыруем фасад,—расказвае Іван Мікалаевіч.—Узнаўляем цагляную кладку сцен, тынк. Мы зробім хімічныя аналізы старажытнай цэглы, каб на аснове гэтых аналізаў прыгатаваць матэрыял, падобны на той, якім карысталіся старыя майстры. Гэта дазволіць надаць карнізам, франтонам, пілястрам іх першапачатковы выгляд. У верасні пачнём рэстаўрыраваць інтэр'ер — ляпное аздабленне, порцікі, кладку... Зробім усё, каб узнавіць фрэскі. Гэта складаная работа—трэба расчысціць і ўмацаваць стары тынк, беражліва аднавіць малюнкі. Запросім на дапамогу спецыялістаў з Ленінграда...

Дарэчы, разам з рэстаўратарамі будуць працаваць у саборы археолагі. Ёсць падставы меркаваць, што цяперашняя драўляная падлога сабора наслана па ранейшай, з каменных плітак. Магчыма, пад падлогай чакаюць археолагаў унікальныя знаходкі.

Калі гаворка заходзіць пра тэрмін, на які разлічаны работы, Іван Мікалаевіч трохі муляецца: усё, маўляў, залежыць ад сродкаў, матэрыялаў і іншых акалічнасцей.

Шчыра кажучы, дзівішся, калі бачыш, як узводзяць рыштаванні на Сафійскім саборы: да бервяна прывязваюць вяроўку і потым рукамі цягнуць гэтае бервяно ўгору. Мільгае нават думка: можа тут спецыяльна імітуюць працу старажытных будаўнікоў?..

Іван Мікалаевіч у адказ на такія разважанні цяжка ўздыхае і пачынае сумную аповесць, у якой часцей за ўсё сустракаюцца словы «няма», «не хапае», «не дапамагаюць»...

Арганізацыя маладая—ёй няма яшчэ і года. Дзяржплан рэспублікі не выдзеліў ёй будаўнічых матэрыялаў, механізмаў. Даводзіцца, бывае, карыстацца тым, што дасць заказчык. А заказчык—раённыя і абласныя аддзелы культуры, дзе і машыны сваёй няма. Вось і даводзіцца збіраць з грамады па нітцы—тут выпрасіць кран удаста, там—цэглу, у трэцім месцы—аўтамашыну...

Прыгадваецца размова з загадчыцай Полацкага гарадскога аддзела культуры таварышам Рудавай. Яна адна, хто кантралюе работы ў саборы. А калі ўлічыць, што аддзел культуры складаецца з аднаго чалавека—загадчыка, дык няцяжка ўявіць, колькі часу яна здольная ўдзяліць Сафійцы.

— Да таго ж,—кажа Рудава,—у будаўніцтве я нічога не разумею, часцей прыходзіцца верыць на веру...

Калега Івана Мікалаевіча Карпекі—Алена Іванаўна Курто выказвае такое меркаванне:

— Можа, я памыляюся, але патрэбна нейкая адна цэнтралізаваная арганізацыя—заказчык. Каб яна толькі гэтым і займалася. Ну, добра, на Магілёўшчыне (гэта мой участак) абласное ўпраўленне культуры ў гэтым сэнсе варушыцца — там заказалі праекты рэстаўрацыі (і яны ўжо рэалізуюцца) Мікалаеўскай царквы, Слаўгарадскай царквы за званіцай, капліцы ў Лясной. Праўда, мы настойваем, каб далучыць да іх і Мсціслаўскі касцёл сямнаццатага стагоддзя, дзе захаваліся цудоўныя фрэскі. Сярод іх—славутая фрэска аб узяцці Мсціслаўля князем Трубяцкім. Але нам гавораць, што рэстаўрацыя дорага абыдзецца. Шкада, вельмі шкада... Але ж, паўтараю, на Магілёўшчыне ўсё ж узяліся за рэстаўрацыю помнікаў. А вось, скажам, Гродзенскаму абласному ўпраўленню культуры і не рупіць...

Рэстаўрацыя помнікаў вельмі тонкая справа—тут патрэбны спецыяльныя кадры з адпаведным вопытам, ведамі. А вось якраз спецыяльных кадраў не хапае.

— Гэта наша самае вузкае месца,—уздыхае Алена Іванаўна.—Усе мы прыйшлі са звычайных праектных устаноў. Прыйшлі, бо захапіліся новай, высакароднай справай. І, вядома ж, нам трэба паездзіць па краіне, паглядзець, пераняць вопыт спецыялістаў Ленінграда, Масквы, Кіева, Вільнюса... Але дзе там!.. Арганізацыя наша на гаспадарчым разліку. Галоўнае —давай план...

Крытычны напал калегі змякчае Іван Мікалаевіч:

— Усё будзе добра — да нас павінны прыйсці маладыя архітэктары. Заяўку мы падалі ўжо. Ды і з матэрыяламі будзе лягчэй. Дзяржплан абяцае. Мы пачалі выраб дэталяў, як кажуць, тонкай работы — старажытнай кафлі, маёлікі. Вось зараз майстэрня робіць кафлю для капліцы ў палацы Паскевіча, што ў Гомелі...

Калі слухаеш Івана Мікалаевіча, міжволі думаеш: няхай бы і сапраўды ўсе цяжкасці былі толькі «цяжкасцямі росту». Бо робіцца вялікая справа, за якую нам будуць удзячныя нашчадкі нашы, гэтак жа, як удзячныя мы вопыту і ўмельству майстроў мінуўшчыны, якія стварылі і пакінулі нам у спадчыну нямала каштоўнага, каб мы глыбей разумелі прыгажосць.

Ул. БОЙКА,
М. ЗАМСКІ.

ТУТ АЖЫВАЕ МЕТАЛ

У МІНСКУ СТВОРАНЫ ЦЭХ МАСТАЦКАГА ЛІЦЦЯ

Нядаўна ў зялёным двары Мінскага прыборабудаўнічага завода імя У. І. Леніна ўзняўся помнік савецкаму салдату-вызваліцелю. Рабочыя завода паставілі яго ў памяць аб сваіх таварышах, загінуўшых на франтах Вялікай Айчыннай вайны. Чатырохметровая фігура цяжка параненага воіна, які з апошніх сіл сціскае ў руцэ аўтамат (работа скульптара Г. Мурамцава), дарагая не толькі таму, што яна — памяць аб загінуўшых земляках, але і таму, што ўпершыню такая вялікая работа адліта з металу ў нас у Мінску.

Беларускія скульптары робяць не мала манументальных твораў мастацтваў. Але каб іх увасобіць у метале, аўтарскія мадэлі трэба было кожны раз везці ў Ленінград, на адзіны ў краіне завод «Манументаль-скульптура». Гэта абыходзілася дорага і было, шчыра скажам, нязручна. Заказаў многа, а завод—адзін.

І вось у мінулым годзе на базе Мінскага завода ацяпляльнага абсталявання было вырашана арганізаваць цэх мастацкага ліцця.

Некаторыя казалі:

— Дарэмная задума. У кіяўлян нічога не выйшла і ў вас не атрымаецца...

Сапраўды, работа мелася вялікая — патрэбна было памяшканне, абсталяванне, дэфіцытная бронза, алюміній, спецыяльны пясок, воск, лакі, смолы і самае галоўнае — спецыялісты. А дзе ўсё гэта ўзяць!

Мікалай Мікалаевіч Сядоў у свой час закончыў у Ленінградзе ліцейную школу з мастацкім ухілам. Па ўсім горадзе ён шукаў сабе памочнікаў і неўзабаве знайшоў. Гэта былі фарматар Ігар Конюх, плавільшчык Юрый Тараеў, чаканшчык Валерый Сухадольскі і іншыя.

Дапозна праседжваў М. Сядоў і яго сябры за чарцяжамі і схемамі, корпаліся ў бібліятэках у пошуках спецыяльнай літаратуры, ездзілі ў Ленінград. І вось, нарэшце, надышоў незабыўны дзень. Яны мусілі адліць у метале бюст А. Чарвякова работы народнага мастака Беларусі З. Азгура. Першы эксперымент удачы не прынёс. Атрымаўся брак. Здаецца, усё было зроблена, як трэба — і формы старанна адліты, і тэхналогія плаўкі захавана...

Але няўдача не збянтэжыла шукальнікаў. Дзень за днём, тыдзень за тыднем яны вывучалі прычыну браку, рабілі новыя адліўкі. І свайго дабіліся. Хутка бронзавы бюст А. Чарвякова можна будзе ўбачыць у Дзяржаўным мастацкім музеі БССР.

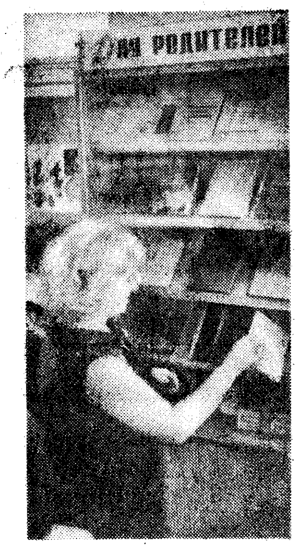
Каб давесці бронзавую адліўку да ладу, шмат працы і часам ювелірнага майстэрства ўносіць чаканшчык. Спецыяльнымі прыстасаваннямі ён выдаляе завусеніцы, здымае шурпатасці, зачышчае ракавіны, што атрымліваюцца пасля ліцця. Чаканшчык павінен добра адчуваць аўтарскую думку, яго ідэю. Цяпер у Мінску гэтым тонкім майстэрствам авалодваюць І. Конюх, В. Цвердаў, Ю. Тараеў.

За першым поспехам прыйшоў другі, потым трэці. Калектыў цэха з поспехам справіўся з адліўкай бюста Я. Коласа (скульптар І. Краўчанка), які будзе ўстаноўлены на радзіме песняра ў Мікалаеўшчыне.

Атрыманы заказы на адліўку бюстаў Героя Савецкага Саюза — бясстрашнага мінскага падпольшчыка Мікалая Кедышкі (скульптар С. Вакар) і Аляксандра Матросава (скульптар А. Бембель).

На стэлажах цэха мы бачылі першыя адліўкі настольных бюстаў К. Маркса, У. І. Леніна, М. Горкага, Ул. Маякоўскага. Хутка яны адсюль пяройдуць у музеі, клубы, палацы культуры, інстытуты, школы.

Ів. СУЧКОЎ.

Актыўна прапагандуюць літаратуру па эстэтычным выхаванні работнікі Мінскага кніжнага магазіна № 9. На спецыяльным стэндзе «Для бацькоў» выстаўлены кнігі У. І. Леніна «Аб камуністычнай маралі», М. І. Калініна «Аб камуністычным выхаванні», творы А. С. Макаранкі і іншых аўтараў.

Фота Ул. КРУКА.

СЯМЕЙНЫ АНСАМБЛЬ БАЯНІСТАЎ

Сапёр, разведчык і хвацкі гарманіст — такім запомнілі аднапалчане Васіля Аляксеевіча Казлова. Прайшоўшы тысячы кіламетраў франтавых дарог, у маі памятнага 1945 года пакінуў ён сваю метку ў Берліне на адной з калон рэйхстага.

Пасля вайны былы франтавік, адзначаны многімі ўрадавымі ўзнагародамі, васемнаццаць гадоў нёс працоўную вахту ля печаў спякання будаўнічых пенаблокаў на Гомельскім ордэна Леніна шклозаводзе імя Ламаносава. За самаадданую працу шмат разоў адзначаўся прэміямі, заносіўся на цэхавую Дошку гонару. І ўсе гэтыя гады не расставаўся з любімым гармонікам, майстраваў і настройваў баяны, прымаў удзел у заводскай мастацкай самадзейнасці.

Васіль Аляксеевіч прывіваў любоў да музыкі і сынам. Старанні далі добры плён. Усе яго пяць сыноў сталі добрымі баяністамі. Старэйшы з іх Дзмітрый, якому пераваліла ўжо за трыццаць, скончыў Гомельскае музычнае вучылішча імя Сакалоўскага і ў хуткім часе стаў выкладчыкам па класу баяна ў Касцюкоўскай музычнай школе. Другі — Васіль, скончыўшы таксама вучылішча, працуе мастацкім кіраўніком заводскага Палаца культуры. Трэці — Уладзімір — пасля службы ў арміі скончыў завочнае аддзяленне музычнага вучылішча і з'яўляецца штатным баяністам Палаца культуры завода. Барыс удзельнічае ў армейскай мастацкай самадзейнасці, а самы малодшы з Казловых — дзевяцікласнік Станіслаў—вучыцца ігры на баяне ў Касцюкоўскай дзіцячай музычнай школе.

Пяць баянаў і бывалы гармонік — цэлы ансамбль. Сямейныя канцэрты — свята ў доме старога шклароба. Дырыжыруе аркестрам сярэдні сын Васіль. Ён не толькі выдатна іграе на баяне, фартэпіяна, многіх духавых і струнных інструментах, але і прабуе сілы на кампазітарскай ніве. Яго песні на словы паэтаў Гомельшчыны не раз выконваліся на канцэртах і аглядах мастацкай самадзейнасці. За творчыя поспехі кіруемага ім калектыву заводскай мастацкай самадзейнасці таленавіты музыкант не раз узнагароджваўся граматамі.

Цяпер сямейны квартэт баяністаў Казловых папаўняе свой рэпертуар творамі, якія любіў Уладзімір Ільіч Ленін, і рыхтуецца прыняць удзел у канцэртах, прысвечаных стагоддзю з дня нараджэння правадыра.

БЕЛТА.

ПЕСНІ НАД ДЗВІНОЙ

Закончыўся фестываль гарадскіх самадзейных калектываў Віцебска, прысвечаны 25-годдзю з дня вызвалення вобласці ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У гэтым яркім свяце талентаў прынялі ўдзел калектывы 17 клубаў, дамоў і палацаў культуры, ВНУ і прадпрыемстваў горада.

Асаблівы поспех выпаў на долю народнай харавой капэлы медыцынскага інстытута, народнага хору рускай песні фабрыкі «КіМ», ансамбля «Маладосць» Дома культуры ўпраўлення бытавых паслуг. Яны ўзнагароджаны дыпломамі першай ступені.

Дыпломаў другой ступені ўдастоены харавы калектыў Дома культуры трэста № 9, ансамбль балалаек Дома культуры чыгуначнікаў, эстрадны аркестр фабрыкі «Чырвоны Кастрычнік». Многія калектывы атрымалі дыпломы трэцяй ступені і граматы Дома мастацкай самадзейнасці аблсаўпрофа.

В. АГАФОНАЎ,
старшы метадыст Дома мастацкай самадзейнасці Віцебскага аблсаўпрофа.

ПРЫКЛАДНІК У ТВОРЧАЙ КАМАНДЗІРОЎЦЫ

РОЗДУМ ПАСЛЯ ВЫСТАЎКІ

КЕРАМІКА, бацік, саломка, ткацтва — экспанаваліся нядаўна на невялікай выстаўцы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ў залах Саюза мастакоў БССР. Работы тут былі вельмі розныя, і ўсе яны створаны мастакамі ў час камандзіровак на творчую базу ў Майары (Латвія) за апошнія два гады. Такая выстаўка была наладжана ў нас у рэспубліцы ўпершыню.

Нельга сказаць, што тут былі работы, якія б здзіўлялі арыгінальнасцю, — такія творы патрабуюць многіх гадоў упартых пошукаў і працы. А за адзін—два месяцы творчай камандзіроўкі не шмат паспееш (асабліва, калі ўлічыць, што база ў Майарах мае толькі керамічны профіль, і прыкладнікам іншых профіляў даводзіцца працаваць далёка не ў ідэальных умовах). І ўсё ж, на пытанне, што можа зрабіць мастак за адзін—два месяцы, выстаўка адказвае: многае і нават... многа (хоць з повадуу «многа» тут жа хочацца агаварыцца — жаданне зрабіць «многа» нярэдка зніжае мастацкі ўзровень рэчаў, вядзе да паўтораў, вяласці, непрадуманасці кампазіцыі).

Толькі тры гады назад абаранялі дыпломы керамісты Іна Сакалінская, Мая Цвяткова, Света Сенчанка. А сёння яны ўжо самастойныя, прафесіянальныя мастакі, якія шукаюць новых сродкаў вобразнай, эмацыянальнай, каларыстычнай выразнасці.

Мы знаёмы па шматлікіх работах з дробнай пластыкай Іны Сакалінскай. Яе фігуркі-забаўкі выразныя, прыгожыя. Цяпер мастачка працуе ў новым для яе матэрыяле — шамоце. Пошук скіраваны не толькі на вобразнае вырашэнне рэчы. Яна эксперыментуе ў галіне тэхналогіі, скарыстоўваючы тэхніку солей ва ўмовах высокага абпальвання. Яе пласціны, выкананыя на тэмы дзіцячых гульняў, цікава глядзяцца. Лёгка ўявіць сабе іх у інтэр'еры якога-небудзь дзіцячага сада, кінатэатра, кафэ, школы.

Серыю насценных рэльефаў, аб'яднаных агульнай назвай «Казка», паказала нам С. Сенчанка. Па матавай чырвонай паверхні, якая нагадвае аксаміт, — роспіс чырвоным ангобам і эмаллю. Магчыма, роспіс чырвоным па чырвоным у якіх-небудзь іншых відах керамікі ўспрымаўся б. Але, тут, мне здаецца, колер роспісу знойдзены не дакладна, і ўзнікае адчуванне аднастайнасці, прыніжаецца казачнасць сюжэта.

Прыгожа глядзяцца насценныя пліткі С. Сенчанкі «Старое дрэва» і «Птушка». Яны дэкаратыўныя, эфектныя. Але нагадваюць чаканныя рэльефы. Бадай, адразу і не вызначыш, з якога матэрыялу яны выкананы. І калі выяўляецца, што пад пластам глазуры чырвоная гліна, міжволі ўзнікае пытанне: навошта ж імітаваць метал глінай, ды яшчэ чырвонай! Гліна цалкам «знікла», страціла сваю «гліняную» прыгажосць. Бясспрэчна, мастак мае права на такі эксперымент, але керамісту, думаецца, мэтазгодней выяўляць «керамічныя» якасці керамікі, яе пластычнасць.

Мая Цвяткова паказала каля 40 дэкаратыўных ваз. Гэта не мала. Мастачка любіць гліну, адчувае яе дэкаратыўныя магчымасці. Ва ўсіх яе работах лёгка знайсці агульнае. Характэрны для Цвятковай выцягнуты сілуэт, ляпны дэкор без роспісу, мяккі шэра-бэзава-блакітны каларыт. М. Цвятковай хацелася асвоіць прыёмы латышскіх керамістаў, выкарыстаць іх тэхналагічныя знаходкі. І ў выніку ў некаторых работах замест пошукаў сваёй мовы кідаецца ў вочы перайманне традыцыйнага стылю латышоў. Думаецца, М. Цвяткова лёгка пераадолее гэтую цягу і створыць самастойныя цікавыя работы.

Дастаткова параўнаць работы названых мастакоў з творамі такога ўжо сталага кераміста, як М. Багданава, каб пераканацца, што беларуская кераміка развіваецца вельмі разнастайнымі шляхамі. У гэтай мастачкі кераміка ў асноўным утылітарная: «Збан для піва», «Збан для квасу», «Прыбор для снедання», «Маслёнка» і г. д. Простыя формы — як бы вынік пераацэнкі традыцыйнай керамікі. Але наўмысная абцяжаранасць разам з тактоўным роспісам ангобам і з зялёным або карычневым глазурам надае работам дэкаратыўнасць, прыгажосць. Часта якраз такая кераміка надае ўтульнасць кафэ, гасцінай. М. Багданава імкнецца зрабіць рэчы штодзённага ўжытку такімі, каб яны ўпрыгожвалі побыт. А вось калі мастачка прапануе ўпрыгожанне для інтэр'ера ў выглядзе керамічнага пласта-карціны, імітуючы яркі масляны жывапіс («Партрэт дзяўчыны») —густ яўна здраджвае ёй.

Зусім у іншым плане работы кераміста Г. Гаркунова. Яго «Поўдзень» —камплект з дзвюх плоскіх геаметрызаваных ваз, выкананых з грубай гліны, дэкарыраваных рэльефамі. Гэты камплект — строгі, стрыманы па колеры, дэкаратыўны, так і напрошваецца ў сучасны інтэр'ер або ў невялікі ўнутраны дворык. І яшчэ адна, таксама плоская і вялікая ваза Г. Гаркунова, як вялікі блакітна-сіні нераспушчаны бутон кветкі, лёгкая і прыгожая, прыцягвае ўвагу гучнасцю, пластычнасцю. Хочацца адзначыць, што Г. Гаркуноў з аднолькавай цікавасцю паспяхова займаецца глінай, дрэвам, ткацтвам. Яго габелен, створаны па матывах дзіцячых малюнкаў (дарэчы, сёлета Гаркуноў закончыў вячэрняе аддзяленне ткацтва Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута), вытрыманы ў чырвона-бела-зялёным каларыце. Мастака захапляе і сама тэма казкі, прыдуманай дзецьмі, і кампаноўка маляўнічай плоскасці.

З цікавым і своеасаблівым майстрам дробнай пластыкі М. Пушкаром мы знаёмы параўнаўча нядаўна. Яго гліняныя, не пакрытыя глазурам, фігуркі, злёгку распісаныя белым ангобам, радуюць выдумкай, добрым густам. У іх іскрыцца гумар, дасціпнасць простага чалавека. Прыгледзьцеся, якія характэрныя ў яго фігурак жэсты. Толькі дзве дзірачкі замест вачэй, нашлёпка-нос, тонка ўлоўлены жэст — і перад намі хітры, дасціпны мужычок, які ведае сабе цану («Задумаўся»). Пластычнасць жаночых фігур мастак перадае наўмыснай акругленасцю, злёгку перабольшанымі прапорцыямі вельмі абагульненых форм.

Наіўная апавядальнасць пластыкі — характэрная рыса работ М. Пушкара, «запазычаная» з народнай пластыкі.

Выдатнае адчуванне матэрыялу не зусім звычайнага — саломы, свежасць і непасрэднасць успрыняцця розных праяў рэчаіснасці ў мастака Т. Агафоненка. Яе работы — саламяныя конікі, коннікі, пеўні, індыкі, паўліны, розныя складаныя кампазіцыі — можна без перабольшання назваць саламянай скульптурай. Яны вельмі выразныя. І крыўдна, што такі цікавы майстар не меў магчымасці праявіць сябе цалкам у гэтай галіне, — у Майарах мастачцы міжволі давялося заняцца керамікай. І, вядома ж, у выніку бачым кераміку не лепшага ўзору: сумную, вялую па колеры і формах. Спрабуе сілы Т. Агафоненка і ў тэхніцы баціка. Гэта, пакуль мала вядомы і мала распаўсюджаны ў нас у Беларусі від дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, адкрывае перад мастакамі вялікія магчымасці жывапісных і пластычных пошукаў. Але для стварэння баціка зноў-такі неабходныя не толькі добры густ і добрае пачуццё колеру, але і выдатнае валоданне тэхналогіяй. Т. Агафоненка, па сутнасці, выпадкова занялася бацікам, і мы не маем падстаў гаварыць аб мастацкіх якасцях яе работ, хаця як вопытны майстар-прыкладнік, мастачка выявіла добрае пачуццё колеру, кампазіцыі. Ёсць падставы думаць, што гэтая творчая заяўка мастачкі прынясе ёй плён у будучым.

Хочацца яшчэ сказаць некалькі слоў пра мастака Анісовіч, цікавага і вопытнага майстра. Яна, як і Т. Агафоненка, не здолела выкарыстаць сваіх магчымасцей у творчай камандзіроўцы, бо ў Майарах няма базы для выточвання з дрэва. І Анісовіч давялося за свой кошт у прыватнага майстра тачыць матрошак (дарэчы, вельмі арыгінальных па роспісе), а ў астатні час спрабаваць свае сілы ў кераміцы.

Думаецца, што Саюзу мастакоў БССР трэба ўлічыць спецыфіку творчых баз і пасылаць мастакоў у дамы творчасці па прызначэнні, каб не ўзнікала для іх неабходнасці працаваць у малазнаёмай галіне дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва па той толькі прычыне, што ёсць магчымасць паехаць у Дом творчасці.

У сувязі з гэтым узнікае думка, што нядрэнна было б для беларускіх прыкладнікоў, якія працуюць у самых розных відах дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, што бытуюць пераважна на Беларусі, арганізаваць базу — спецыялізаваны Дом творчасці (кераміка, вышыўка, разьба па дрэве, ткацтва, лаза, саломка, точанае дрэва, чаканка, бацік і інш.).

Дзе, напрыклад, можа студэнт, будучы спецыяліст, убачыць больш-менш поўны збор традыцыйнай беларускай керамікі? Нідзе. Або дзе можа мастак вывучыць вопыт пляцення з саломкі, які, дарэчы, бытаваў у нас у Беларусі здаўна.

Мне даводзілася бачыць у прыватных калекцыях, сабраных аматарамі дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, многа цікавых вырабаў з саломкі, гліны, дрэва. Я бачыла з саломы дзівосныя па прыгажосці абажуры, вешалкі карнізы, крэслы, зэдлікі, капелюшы, паясы, шкатулкі, вазы,—і нічога няма ні ў адным хоць бы кутку музея, я ўжо не кажу аб спецыяльным музеі дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, музеі, пытанне аб якім таксама, мне здаецца, наспела і патрабуе вырашэння.

Б. ЛОБАН.

НА ЗДЫМАЧНЫХ ПЛЯЦОЎКАХ

АДРАС КІНАМАРШРУТУ—ПРЫРОДА

Чалавек і прырода. У век касмічных хуткасцей і бурнага тэхнічнага прагрэсу гэтая ўзаемасувязь усё больш мацнее, хоць часам здаецца, што мы забываем пра яе. Кінематаграфісты многіх краін свету ўсё часцей і часцей звяртаюцца да гэтай тэмы ў сваёй творчасці. Праўда, яркіх і запамінальных стужак, дзе б па-сапраўднаму жыва і цікава была б паказана ўзаемасувязь з прыродай, пакуль што мала.

Не багатая на такія стужкі і беларуская кінематаграфія. Ды, здаецца, ёй прыйшоў час, каб запоўніць гэтую прагаліну. Ёсць пэўны плён на творчым рахунку аб'яднання «Летапіс». Часцей выпраўляюцца на натуру і аператары тэлебачання. Вось і гэтымі днямі на Мінскай студыі тэлебачання пачаліся здымкі каляровага дакументальнага фільма «Дотык да легенды» па сцэнарыі Арнольда Браілоўскага. Ставіць і здымае фільм нядаўні выпускнік Дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі Андрэй Бычкоўскі.

Карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва» пабываў на здымачнай пляцоўцы і гутарыў з рэдактарам фільма Ігарам Рудамётавым.

— Думка ўзяцца за гэтую тэму,—гаворыць ён,—узнікла ў нас не адразу. Мы спакваля прыйшлі да вываду, што нам трэба сказаць сваё слова ў гэтай цікавай і захапляючай галіне. Да таго ж, атрымалі літаратурны сцэнарый, на аснове якога і пачнём увасабленне сваёй мары. Для рэжысёра фільма Андрэя Бычкоўскага надышла гарачая пара. Ён упершыню накіраваўся ў свой творчы пошук у свет прыроды. Усё непрыемнае для ўсіх нас будзе з задумай і асаблівым сюжэтам тэмы рэзка адрознівацца ад таго, над чым яму прыйшлося працаваць раней. Па-сапраўднаму дэбютаваў ён у кіно сваёй рэжысёрска-аператарскай дыпломнай работай у інстытуце — «Мы такія як ёсць», фільмам пра дзяцей для дарослых. Трэба сказаць, што ў гэтым фільме ўжо прагучалі яго першыя спробы звярнуцца да сённяшняй тэмы. Фільм атрымаўся цёплы і лірычны.

Пры рабоце над фільмам «Чалавек нараджаецца для шчасця», дзе ён быў аператарам, мне ўпершыню давялося па-творчаму пазнаёміцца з ім бліжэй — стужка рабілася па маім сумесна з С. Фрыдам сцэнарыі. І Андрэй паказаў, што ён умее не толькі «чытаць» сцэнарый, а яшчэ і ўзбагачаць яго сваім «бачаннем» тэмы. Аператарская работа на гэтым фільме была прызнана лепшай на конкурсе Саюза кінематаграфістаў СССР. У Бычкоўскага былі і іншыя ўдалыя стужкі.

Тэма нашага цяперашняга фільма непасрэдна звязана з цікавымі мясцінамі беларускай прыроды. Аднак мы зусім не імкнёмся зрабіць чыста відавую стужку. Кінакамера цяпер не мае права толькі дакладна фіксіраваць з'явы, што адбываюцца перад аб'ектывам. Калі так можна сказаць, нас цікавіць актыўнае кіно...

У аснову работы над фільмам пакладзены гістарычна праўдзівыя падзеі, звязаныя з запаветнымі куткамі Беларусі. Наша здымачная група пабывае на возеры Свіцязь, у Бярэзінскім запаведніку, у вёсках Ільёрацвеа і Валоўка. Менавіта ў гэтых месцах і нарадзілася легенда, да якой мы хочам дакрануцца. Гэтыя мясціны захоўваюць сляды гераічнай барацьбы беларускага народа з татара-мангольскімі ордамі, з лівонскімі заваёўнікамі. Менавіта тут нарадзіліся бессмяротныя творы Адама Міцкевіча... Праз прызму часу мы паспрабуем зірнуць на змены, што тут адбыліся.

Пакуль што цяжка гаварыць, які будзе канчатковы вынік. У працэсе работы немагчыма абысціся без імправізацыі, пераасэнсавання некаторых, здавалася б, патрэбных для фільма эпізодаў, запісаных у сцэнарыі. Вельмі багатая на розныя эфекты прырода. Трэба напярэдадні і ў галіне агульнапрынятага фільма. Мы хочам захаваць той гукавы каларыт беларускіх лясоў і азёр, які, безумоўна, павінен стаць арганічнай часткай усяго фільма.

Напярэдадні ў нас багата творчых пошукаў і, шчыра кажучы, сумненняў. Не хочацца, каб атрымаўся звычайны «яшчэ адзін», чарговы фільм. Мара такая — зрабіць адкрыццё. Ці ўдасца? Гэта пакажа час.

С. ВІКТАРАЎ.

ЧЫТАЧЫ ПАВЕДАМЛЯЮЦЬ

□ Прафсаюзныя і тэхнічныя бібліятэкі Наваполацкага будаўнічага трэста № 16 разам са шматтыражнай газетай «Сцяг новабудоўлі» правялі грамадскую завочную канферэнцыю чытачоў. Былі абмеркаваны кнігі «Расказы пра Леніна», «З жыцця У. І. Леніна», «Успаміны аб Леніне» і іншыя, напісаныя баявымі паплечнікамі правадыра па барацьбе.

К. КРУПКО.

□ Самадзейны хор старых калгаснікаў і калгасніц створаны пры Лышчанскім сельскім клубе Пінскага раёна. На першым канцэрце яны выканалі старажытныя палескія песні. Выступленне хору прайшло з вялікім поспехам.

М. ПРЫГОДЗІЧ.

□ У Слуцку заканчваецца будаўніцтва гарадской бібліятэкі. На першым паверсе будзе кнігасховішча больш чым на 300 тысяч тамоў, чытальная зала, перапляцённая і іншыя службы. На другім і трэцім паверхах размесціцца абанементная і чытальныя залы, аддзелы каталогаў і літаратуры на замежных мовах, зала мікрафільмаў.

Г. МАРОЗ.

СЯРОД КНІГ СЯРОД КНІГ СЯРОД КНІГ

НА ЗВІЛІСТЫХ СЦЕЖКАХ ГІСТОРЫІ

Спачатку — тоўстыя архіўныя фаліянты, запісы на аркушах паперы альбо на асобных картках. Далей — хатні аналіз знойдзенага і выяўленага. Апрацоўка. Цяжкая карпатлівая работа. Трэба ж не проста сабраць у кучу факты, цікавыя дэталі, а будаваць на аснове знойдзенага новы лагічны твор-даследаванне, трэба падаваць не голы факт, а яго вобраз, трэба захаваць публіцыстычнасць гістарычнай праўды...

Вось так я ўявіў сабе работу С. Александровіча над сваёй кнігай «Гісторыя і сучаснасць», якая выйшла летась у выдавецтве «Беларусь». Гэтая кніга, як і ранейшыя кнігі і паасобныя артыкулы даследчыка, знаёміць нас з некаторымі таямніцамі беларускай літаратуры.

Першы раздзел кнігі «Папраўлена яго рукою» напісаны на аснове матэрыялаў, якія захоўваюцца ў рукапісным фондзе Літаратурнага музея Якуба Коласа. С. Александровіч уважліва аднёсся да штодзённых коласаўскіх запісаў аб мове і стылі беларускіх пісьменнікаў і журналістаў, да яго заўваг, паправак, патрабаванняў, выкліканых адным вялікім клопатам — клопатам аб развіцці і ўзбагачэнні беларускай літаратурнай мовы. Гэты раздзел кнігі я б спецыяльна накіраваў у рэдакцыі газет і радыё маладым журналістам, якія вельмі часта «разварачваюць» спаборніцтва замест таго, каб яго «разгарнуць», — карацей, якія карыстаюцца словам неўпапад. Хай бы яны бралі прыклад з Коласа-тэарэтыка і Коласа-практыка, прыклад таго, як трэба чуйна і ашчадна ставіцца да роднага слова.

У артыкуле «Першыя крокі» С. Александровіч спрабуе аналізаваць коласаўскі творчы пачатак. Сама мэта — грунтоўна прасачыць творчасць нясвіжскага семінарыста Кастуся Міцкевіча — прывабная і патрэбная. Але, на жаль, фактычнага матэрыялу пад рукой даследчыка аказалася занадта мала, таму і тканіна даследавання атрымалася занадта цененькай.

Артадаксальным рэвалюцыянерам-ленінцам паўстае перад намі пралетарскі паэт і дзяржаўны дзеяч Цішка Гартны ў артыкулах «Ад гарбара да старшыні ўрада» і «Першая беларуская савецкая». Тут мы ўпершыню так шырока знаёмімся з сямейнай хронікай Ц. Гартнага. Сям'я, у якой нарадзіўся паэт, у мініяцюры напамінае дарэвалюцыйную Беларусь — гаротную, галодную, маўклівую і цярплівую і ў той жа час працавітую і таленавітую, вясёлую і вольналюбівую. Бачым мы Капыль і капылян гадоў гэтак шэсцьдзесят назад, калі паэт уступаў у самастойнае жыццё. У маёўках і дэманстрацыях пад кіраўніцтвам капыльскай арганізацыі РСДРП гартавалася рэвалюцыйная перакананасць Цішкі Гартнага. Праца ў капыльскіх рукапісных часопісах прадвызначыла публіцыстычную спеласць, якая так прыдалася яму пры рэдагаванні «Дзянніцы». Падарожжы ў пошуках работы, сустрэчы з Коласам і Галубком раскрывалі перад капыльскім гарбаром іншы свет — творчы.

С. Александровіч знаёміць нас з блізкімі сябрамі маладога Зміцера Жылуновіча — найбольш з Алесем Гурло і Хведарам Чарнушэвічам. Калі літаратурнае аблічча А. Гурло нашаму чытачу знаёма, дык Хв. Чарнушэвіч да апошняга часу быў недаравальна забыты. І добра, што С. Александровіч прыгадаў у кнізе гэтага паэта.

Не вельмі вядома сённяшняму чытачу і гісторыя першай беларускай савецкай газеты «Дзянніца» — орган Беларускага Нацыянальнага Камісарыята пры Народным камісарыяце па справах нацыянальнасцей РСФСР, а пасля орган Белнацкома і Маскоўскай беларускай секцыі РКП(б). Рэдактарам яе быў Ц. Гартны, яго бліжэйшым памочнікам — Я. Нёманскі, які пазней стаў вядомым грамадскім дзеячам, акадэмікам АН БССР, пісьменнікам. На старонках «Дзянніцы» друкаваліся Я. Купала, Я. Колас, М. Гарэцкі, А. Гурло, Хв. Чарнушэвіч і іншыя нашы паэты і празаікі.

У апошні час нашаму літаратуразнаўству шанцуе на даследаванне творчасці Ф. Багушэвіча. Ёсць у гэтым і пэўны ўклад С. Александровіча. Адна знаходка «Тралялёначкі» чаго варта! Новая работа даследчыка «Публіцыстыка Францішка Багушэвіча», змешчаная ў кнізе «Гісторыя і сучаснасць», важка дапаўняе зробленае ім раней.

Аўтар даследавання прыцягвае малавядомы і зусім невядомы дагэтуль матэрыял, шырока цытуе самога Ф. Багушэвіча. Вось паслухайце, колькі іроніі ў словах «мужыцкага адваката», іроніі, скіраванай у адрас царскай статыстыкі: «Асвятленне горада (Вільні, — Г. К.) каштуе ў тры разы больш, чым асвета; калі б хто-небудзь, незнаёмы з нашай сітуацыяй, зазірнуў у лічбы бюджэту, дык ён прыйшоў бы да меркавання, што асвета і ахова здароўя ў нас такія танныя, як нідзе на свеце. Выдаткі на здароўе складаюць 1,8 працэнта агульнага бюджэту, столькі ж затрачваецца і на асвету. Як выразна ўсё, пане статыст! На навуку ідзе мала, а гігіена і лячэнне абыходзяцца нам зусім танна, таму што мы і без лекаў паміраем сабе не горш... А для бяспекі, каб часам нас без нагляду не апанавала якая непаслухмянасць, трымаем даволі вялікую ахову, і гэта нас абараняе ад многіх іншых выдаткаў. Кошт утрымання паліцыі складае каля 25 працэнтаў бюджэту».

Упершыню С. Александровіч аналізуе дзённік Кузьмы Чорнага, раскрывае перад намі апошні год жыцця пісьменніка. Радкі, прысвечаныя К. Чорнаму, радкі пра тое, як кволы і хворы чалавек да апошняга дня жыцця аптымістычна глядзеў у будучыню, радаваўся кожнаму новаму парастку на Беларусі, жыў адным — пісаць і пісаць, па-сапраўднаму ўражваюць і хвалююць.

Гэтак жа цёпла напісаны артыкул пра вялікага латышскага паэта Яна Райніса. Даследчык у асобе Райніса паказаў чалавека, якому беларускае слова і беларуская культура былі такімі ж блізкімі, як і свае родныя.

Надзвычай цікавы артыкул «Пуцявіны роднага слова». У ім С. Александровіч уносіць істотныя папраўкі і дапаўненні ў гісторыю беларускага друкаванага слова дакастрычніцкай пары, удакладняе даты выхаду першых купалаўскіх зборнікаў «Жалейка» і «Гусляр», а таксама іншых выданняў. Упершыню ўводзяцца ў навуковы ўжытак лічбы-факты фінансавага жыцця выдавецтваў, якія з вялікімі турботамі і цяжкасцямі выдавалі кнігі на роднай мове беларусаў.

Апошні раздзел — «Расказваюць архівы» — прысвечаны газетам «Наша доля» і «Наша ніва». У артыкуле паказваецца складанасць умоў, у якіх выходзілі ў свет гэтыя выданні, прыводзіцца геаграфія распаўсюджвання «Нашай нівы» па Беларусі і за яе межамі. Каштоўным набыткам літаратуразнаўства з'яўляецца расшыфроўка некаторых псеўданімаў пісьменнікаў і карэспандэнтаў-нашаніўцаў.

Для мяне, музейнага работніка, новая кніга С. Александровіча вельмі каштоўная, карысная і патрэбная. Думаю, што з вялікай карысцю для сябе пазнаёміцца з ёй усе, хто цікавіцца гісторыяй нашага народа, гісторыяй нашай літаратуры.

Г. КАХАНОЎСКІ,
намеснік дырэктара Мінскага абласнога краязнаўчага музея.

С. Александровіч. «Гісторыя і сучаснасць». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1968.

ПА ПЕСНЮ, ЯК ПА СОНЦА

Калі разгортваеш гэтую кніжку, дык перш-наперш бачыш... пласцінку. На ёй — пяць песень, запісаных у выкананні аўтара кніжкі, Ірмы Яунзем. Той славутай спявачкі, пра якую некалі М. Горкі ўзрушана пісаў: «Таленавітая, як чорт!». І яшчэ перад тым, як пачаць чытаць друкаванае слова, мы ставім пласцінку і слухаем сапраўды майстэрскае выкананне Ірмай Яунзем песні на купалаўскі верш «Вечарынка». І тыя з нас, каму сёння каля пяцідзесяці, нібы вяртаюцца ў свае маладыя гады. Тады з канцэртных эстрад краіны гучаў гэты голас нястомнай прапагандысткі народнай песні. Спявачка вандравала па ўсёй краіне. І не толькі давала канцэрты ў буйных прамысловых цэнтрах і ў глыбіні, як кажуць, куткоў непалоханых птушак, а яшчэ і збірала ўзоры песеннай творчасці розных народаў.

Пра гэта — кніга. Яна называецца «Чалавек ідзе па песню». Напісана вельмі арыгінальна: старонкі чыста мемуарныя змяняюцца нарысамі-партрэтамі найбольш вядомых у краіне прапагандыстаў народнай песні, а затым ідзе роздум аб прафесіі (так, аб прафесіі, а не аматарстве!) збіральніка фальклорных каштоўнасцей. Вы маеце магчымасць прасачыць і за геаграфіяй канцэртнай дзейнасці вядомай актрысы і знайсці пажыву свайму роздуму пра песню — «душу народа» (П. Чайкоўскі), і адкрыць для сябе нешта новае ў абліччы, скажам, М. Горкага і А. Луначарскага, і адчуць непаўторнае хараство такіх талентаў, як кампазітар С. Пракоф'еў і спявачка Л. Александроўская, драматычная актрыса С. Бірман і славутыя галасы Прыбалтыкі Э. Пакуль і Г. Отс... Добрая рыса напісанага І. Яунзем — тое, што яна паведамляе пра сваіх сяброў і калег, падмацоўваецца творчымі характарыстыкамі і эстэтычным аналізам індывідуальнай манеры розных дзеячоў і стваральнікаў сучаснай музычнай культуры. А гэта карысна і слухачам, прыхільнікам народнай песні на канцэртнай эстрадзе, і прафесіянальным артыстам, і ўдзельнікам самадзейнага руху.

Агульны пафас кнігі працінае ўсе старонкі і яго можна перадаць у словах, якімі мы назвалі гэтыя бібліяграфічныя натакі, — калі артыст па закліку сэрца, па ўнутранай патрэбе мастака выпраўляецца па песню, ён раней або пазней трапляе ў сонечны свет сапраўднага хараства. Ірма Яунзем не ўтойвае ад чытачоў, што ёй пашчасціла ў творчым жыцці і, падводзячы вынікі зробленага, яна мае права гаварыць пра яе высокае артыстычнае задавальненне, калі яна год за годам перабірае ў памяці пуцявіны і вехі свайго шляху па песню.

А пачынаўся гэты шлях ў Мінску, дзе артыстка і нарадзілася ў латышскай сям'і — тут яна ўпершыню адчула хараство беларускай народнай песні. І хаця кола музычных інтарэсаў маленькай Ірмы ў родным доме было даволі шырокае, яе першыя крокі на артыстычнай ніве звязаны з гэтай песняй. Цікавы факт — адным з першых акампаніятараў будучай спявачкі быў... М. В. Фрунзе, тады, у 1917 годзе, начальнік міліцыі горада. Знаёмства з гэтым цудоўным і align="" рознабакова адукаваным чалавекам засталося незабыўным на ўсё жыццё. Рамантычны подых рэвалюцыі крануў ўражлівую і чулую да мастацтва душу дзяўчынкі, а яе першымі слухачамі былі чырвонаармейцы. Мажліва, усе гэтыя абставіны станаўлення актрысы і зрабілі самы моцны ўплыў на яе. Ва ўсякім разе, чытаючы першыя раздзелы кнігі, бачыш, як маладая І. Яунзем паглыблялася ў стыхію народнай творчасці, бо сустракалася з песняй літаральна на кожным кроку.

Раздзел «У пошуках песні» цалкам прысвечаны таму, як беларускі фальклор уладна ўвайшоў у яе рэпертуар. Ірма Яунзем заспявала не таму, што так было трэба, а таму, што інакш быць не магло: ёй хацелася падзяліцца багаццем народнай споведзі і хараством меласу, чым сама яна захапілася з малых гадоў. І ёй выпала быць першай прапагандысткай беларускай песні перад самай шырокай аўдыторыяй. У 1923 годзе ўрад рэспублікі прысвоіў ёй ганаровае званне заслужанай артысткі БССР. Значная частка кніжкі і раскрывае сэнс тых слоў, якімі аўтар характарызуе пачатак сваёй дзейнасці: «...беларускія песні сталі тым адпраўным штуршком, які прымусіў мяне паглыбіцца ў народную творчасць і выбраць дарогу, лепш якой для мяне, здаецца, не было».

У спецыяльнай літаратуры музыказнаўцы і дагэтуль часам спрачаюцца аб формах і метадах апрацоўкі народных узораў. Кніжка і тут дае багаты матэрыял для абдумвання практычнага вопыту заўзятага энтузіяста і сталага майстра спеваў. Чытачы з цікавасцю пазнаёмяцца з тым, што І. Яунзем лічыць сапраўды творчай і зручнай для выканання апрацоўкай песні і што адносіць да таннага эксперыментатарства, чужога духу і літары фальклору. Яе жывыя назіранні і роздум аб тым, што завецца б ы т а в а н н е м песні ў народзе і ў мастацтве, самастойныя і грунтуюцца на жыццёвых уражаннях і дапытлівых творчых шуканнях мастака.

Шырокі дыяпазон разважанняў аўтара — пра народную песню яна гаворыць і тады, калі дае партрэты ўкраінскіх, грузінскіх, азербайджанскіх, тувінскіх, карэльскіх народных і прафесіянальных спевакоў. Своеасаблівы падыход кожнага народа да стварэння і перадачы з пакалення ў пакаленне фальклорных твораў І. Яунзем адзначае вельмі тактоўна, без штучных нагнятанняў і акадэмічных высноў. Таму нават самыя, здавалася б, прафесіянальныя старонкі чытаюцца з цікавасцю. Гэта — роздум уголас. Роздум чалавека таленавітага, які многае зведаў у галіне сваёй дзейнасці, узважыў і абдумаў з высокіх пазіцый служэння песняй народу.

Не выпадкова мы пачалі свае нататкі з таго, што кніжцы прыдадзена пласцінка. Не адзін раз, чытаючы ўспаміны і тэарэтычныя выказванні І. Яунзем, вы адчуеце жаданне паслухаць, далучыцца да народнай песні, якой тая жыве ў яе, яунземскім выкананні. І атрымаеце сапраўдную творчую асалоду. Таму мы і раім пазнаёміцца з кнігай «Чалавек ідзе па песню», выдадзенай «Молодой гвардией» у Маскве параўнальна невялікім тыражом у дзесяць тысяч экземпляраў. Разам з аўтарам з добрай працай можна павіншаваць і А. Пятрову, якая зрабіла літаратурную апрацоўку рукапісу. Змястоўны і артыкул-прадмова «Пра аўтара» музыказнаўцы Е. Грошавай... Карацей кажучы, ад паліграфічнага афармлення і да любой драбніцы гэта патрэбнае і цікавае выданне.

В. ІВІН.

І. Яунзем. «Человек идет за песней». Выдавецтва «Молодая гвардия». Масква, 1968.

Кніжныя навінкі

ЗБІРАЛЬНІК ДЫЯМЕНТАЎ

Вельмі добра чытаецца новая кніжка Д. Жураўлёва «Генадзь Цітовіч». Гэта сапраўды грунтоўная, папулярна напісаная біяграфія выдатнага музыканта і грамадскага дзеяча, арганізатара і кіраўніка Дзяржаўнага народнага хору БССР, даследчыка фальклорнага песеннага багацця, знаўцы беларускай этнаграфіі.

Складаны і цярністы быў шлях Г. Цітовіча. Нястомныя пошукі дыяментаў народнай музыкі спалучаліся ў яго з пошукамі сябе як мастака. Галоўная рыса майстра — арганічнае разуменне душэўных трывог і радасці, унутранага хараства чалавека, хараства, якое так глыбока раскрываецца ў песнях. Выхаванец і паслядоўнік Рыгора Раманавіча Шырмы, Г. Цітовіч развівае яго творчыя прынцыпы і яму дарагі кожны талент, адкрыты недзе ў глыбіні Палесся ці на Слонімшчыне, і ён запісвае песні, апрацоўвае ўзоры народнай творчасці і піша арыгінальную музыку.

Аўтар цудоўных песень — «Калгасны вальс», «Як той Зосі давялося», «Беларусь мая», «Зязюленька», «Калгаснае вяселле» і іншых — ён і тут застаецца, як кампазітар, нібы толькі аранжыроўшчыкам фальклорных напеваў. Ім зроблена шмат апрацовак беларускіх і рускіх народных песень у стылі, які так добра адпавядае нацыянальнай і мастацкай своеасаблівасці арганізаванага ім хору.

Плённа працуе кампазітар і дырыжор у галіне музыказнаўства. Сярод яго даследаванняў змястоўныя працы: «Сучасная беларуская песня», «Новыя стылявыя рысы традыцыйнай беларускай народнай песні». Аўтар манаграфічнага нарыса не абмінае гэтай галіны дзейнасці Г. Цітовіча, разглядае творчы метад вучонага-этнографа, спасылаецца на беражлівае стаўленне музыканта да першакрыніц яго навуковых даследаванняў — і за гэта чытач будзе ўдзячны Д. Жураўлёву.

Займальна пабудаваў аўтар нарыса і тыя старонкі, дзе гаворка ідзе пра складаныя ўмовы дзейнасці музыканта-асветніка ў гады, калі былая Заходняя Беларусь знаходзілася пад уладай буржуазна-санацыйнага рэжыму. Чытач яшчэ раз даведаецца пра самаахвярныя ўчынкі чалавека, адданага свайму грамадзянскаму абавязку, — час толькі падкрэслівае значэнне зробленага да верасня 1939 года Р. Шырмай, Г. Цітовічам і іх паплечнікамі на музычнай ніве нацыянальнага жыцця.

Хоць гэта гучыць, можа, трошкі напышліва, але словы «збіральнік дыяментаў» вельмі дакладна характарызуюць дзейнасць Г. Цітовіча і ў нашы дні. Маюць найвялікшую каштоўнасць сабраныя і сістэматызаваныя ім узоры фальклорнай творчасці. Яны прыцягваюць увагу ўдзячных выканаўцаў, кампазітараў і шматлікіх слухачоў, якія заўсёды павінны ведаць, хто данёс і раскрыў ім непаўторнае хараство народнага меласу і зместу цудоўных твораў Наднямоння і Палесся. Кніжка Д. Жураўлёва якраз і робіць гэтую справу — яна нагадвае нам пра творчы подзвіг Генадзя Іванавіча Цітовіча, які ўпісаў у гісторыю роднай культуры маляўнічыя і каштоўныя старонкі. Хочацца прывесці тут словы прафесара Маскоўскага універсітэта П. Багатырова аб дзейнасці беларускага збіральніка дыяментаў сучаснай народнай творчасці:

«Генадзь Цітовіч спалучае ў сабе якасці кваліфікаванага збіральніка народнай музыкі, па-мастацку таленавітага кіраўніка беларускага народнага хору. Знаўца беларускай народнай музыкі і высокакваліфікаваны фальклnetwork, які мае навуковую эрудыцыю і шырокі навуковы кругагляд, ён здольны прадумана выбіраць для запісу ўзоры, найбольш цікавыя ў навуковых і каштоўныя ў мастацкіх адносінах. Маючы разам з гэтым вострую інтанацыйную хватку, ён па-майстэрску валодае тэхнікай музычнага запісу народнай музыкі на слых...»

Дзе б ні працаваў Цітовіч, зазначае Д. Жураўлёў, ён праяўляе высокі эстэтычны густ і гарачую зацікаўленасць у росквіце сацыялістычнай культуры нашага народа. Асабліва выдатныя яго заслугі ў поспеху Дзяржаўнага народнага хору Беларускай ССР. Калектыў выкарыстоўвае ўвесь папярэдні вопыт працы Г. Цітовіча ў самадзейнасці — напрыклад, у хоры вёскі Вялікае Падлессе, а таксама ў прафесійным Маладзечанскім ансамблі песні і танца. Энтузіязм і тэмперамент, уласцівыя Генадзю Іванавічу, перадаўся ўсім харыстам і танцорам. Удзельнікі калектыву з захапленнем авалодваюць нотнай граматай, багатым рэпертуарам і своеасаблівым выканаўчым стылем нацыянальнага музычнага ансамбля. Слухачы і крытыка адзначаюць чысціню гучання вакальных твораў, бездакорную музычнасць спявання, мудрую і душэўна багатую трактоўку песень, іх светлую, пяшчотную лірычнасць, тонкую нюансіроўку, інтанацыйную бездакорнасць выканання.

Добра зрабіў Д. Жураўлёў, спыніўшы нашу ўвагу на гэтым калектыве, бо і пра самога Г. Цітовіча гісторыя Народнага хору БССР «гаворыць» вельмі красамоўна. Дарэчы, скажам, дадзена ў нарысе слова аб хоры старой калгасніцы з Ляхавіцкага раёна, якая выказала і нашу агульную думку аб мастацтве гэтага калектыву: «Я вельмі люблю нашы простыя песні, — гаворыць калгасніца, — і ўсё жыццё іх спяваю. Але сёння, слухаючы вас, упершыню мае вушы пачулі, а вочы ўбачылі сапраўдную прыгажосць беларускай песні і танца».

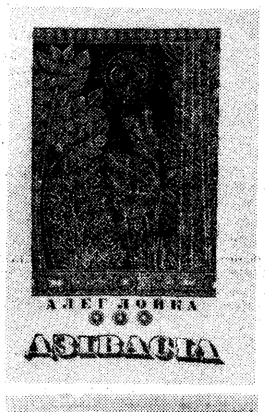
Добра, што, чытаючы кнігу, мы знаёмімся не толькі з мастацкім партрэтам, але і з прывабным чалавечым абліччам народнага артыста СССР. Аўтар слушна гаворыць, што Г. Цітовіч заўсёды вясёлы, дасціпны, жывы, непаседлівы падарожнік за новымі скарбамі народнай музычнай паэзіі.

Ёсць у мяне і некаторыя заўвагі аўтару. Чаму ў гэтай цікавай кніжцы так мала можна прачытаць аб дырыжорскім майстэрстве Цітовіча? Глыбейшы мог быць і аналіз музыказнаўчых праблем, якія ўзнімае тэарэтычна і вырашае ўсёй сваёй творчай практыкай гэты даследчык. Варта было аўтару нарыса даць канкрэтную ацэнку лепшых песень, якія створаны Цітовічам-кампазітарам. Ды Генадзь Іванавіч такі няўрымслівы мастак, што журналісцкаму пяру «ўгнацца» за ўсімі праявамі яго мастацкай натуры цяжка. Я разумею, як працаваў Д. Жураўлёў, «уціскаючы» ў абмежаваны выдавецкімі планамі памер кніжкі «ўсяго Цітовіча». І дзякуй, што ў нарысе мы бачым **«амаль усяго»** мастака.

Чытачы — дзеячы культуры, як і аматары вакальнай музыкі і народнага танца, — будуць удзячны Д. Жураўлёву за яго змястоўную кнігу.

Міхась МОДЭЛЬ.

Д. Жураўлёў. Генадзь Цітовіч. (Біяграфічны нарыс). Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1969.

Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь»: «Дзівасіл» А. Лойкі (мастакі М. і Ул. Басалыгі), зборнік Ул. Хадыкі з серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі» (франтыспіс А. Кашкурэвіча, афармленне В. Юрчанкі), «Самы высокі паверх» А. Савіцкага (мастак М. Гуціеў), «Вокны ўначы» М. Вышынскага (мастак М. Пракапенка).

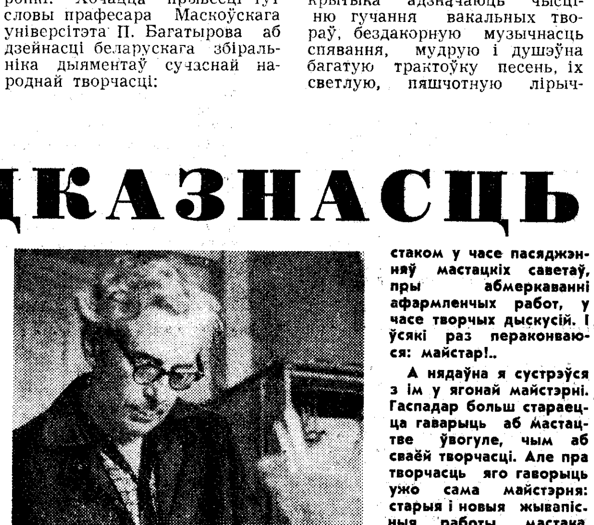
ЯНЫ АФАРМЛЯЮЦЬ НАШЫ КНІГІ

АДКАЗНАСЦЬ

Была пэўная заканамернасць у тым, што афармленне асобнага выдання паэмы А. Вялюгіна «Вецер з Волгі» даручылі мастаку Ісаку Давідовічу. У яго — немалы вопыт у рабоце над ленінскай тэмай і вялікі вопыт у кніжнай графіцы. Гэты мастак папярэдне аформіў выданне паэмы «Вецер з Волгі» для дзяцей. І не магло быць сумнення, што ён гэтак жа старанна і натхнёна папрацуе над выданнем твора да 100-годдзя з дня нараджэння Ільіча.

З вялікага спісу кніг, якія выйдуць у Беларусі да ленінскага юбілею, «Вецер з Волгі» А. Вялюгіна чытачы атрымалі адной з першых. Яна паспела ўжо заваяваць папулярнасць. Мне давялося быць сведкам, як у адной з мінскіх кнігарняў маладыя чытачы горача абмяркоўвалі навінку, з цеплынёй гаварылі пра мастацкае афармленне выдання. Прыемна было бачыць, як удзельнікі гэтай размовы ў кнігарні забіралі з сабою па кніжцы.

Пры ўсёй строгасці ацэнак, якіх прытрымлівалася журы X Усесаюзнага конкурсу на лепшыя кнігі, выданню паэмы А. Вялюгіна «Вецер з Волгі» ў афармленні І. Давідовіча быў прысуджаны «ў комплексе» дыплом трэцяй ступені. Асноўныя станоўчыя рысы гэтай работы мастака: мэтазгоднасць фармату, культура макета, адпаведнасць унутранага і знешняга ўбранства, глыбіня псіхалагічнай трактоўкі вобразаў.

І гэтыя рысы ўласцівы многім работам І. Давідовіча ў кніжнай графіцы.

Я часта сустракаюся з гэтым мастаком у часе пасяджэнняў мастацкіх саветаў, пры абмеркаванні афармленчых работ, у часе творчых дыскусій. І ўсякі раз пераконваюся: майстар!..

А нядаўна я сустрэўся з ім у ягонай майстэрні. Гаспадар больш стараецца гаварыць аб мастацтве ўвогуле, чым аб сваёй творчасці. Але пра творчасць яго гаворыць ужо сама майстэрня: старыя і новыя жывапісныя работы мастака, графічныя лісты, эцюды, накіды. Праца не прыпыняецца ні на дзень. І не толькі ў галіне кніжнай графікі і станковага жывапісу, але і ў манументальным жывапісе.

Выхаванец беларускай мастацкай школы (ён вучыўся ў Віцебску ў Эндэ і Руцая), ужо ў трыццатыя гады І. Давідовіч заявіў пра сябе змястоўнай, цікавай работай «Сплаў лесу» — аб віцебскіх сплаўшчыках.

У гады Вялікай Айчыннай вайны камандзірам стралковага ўзвода І. Давідовіч з баямі прайшоў ад Масквы да Одэра. Быў цяжка паранены ў грудзі. Вярнуўся ў строй. А ў самым канцы вайны разрыўная куля раздрабіла яму косць правай рукі... І ўсё ж ён і пасля вайны вярнуўся да творчасці.

— Вобраз Уладзіміра Ільіча Леніна, яго вялікія справы — крыніца натхнення для многіх мастакоў, — кажа І. Давідовіч, — у тым ліку і для мяне. Тэма гэтая патрабуе ад мастака творчай волі, творчага вопыту, напружання ўсіх духоўных сіл і надзвычайнай творчай адказнасці...

Я прыгадваю, што яшчэ ў 1939 годзе І. Давідовіч стварыў жывапіснае палатно «Курлоўскі расстрэл» — аб рэвалюцыйных падзеях 1905 года. Але з ленінскай тэмай сувязь гэтага палатна была, як кажуць, ускосная. А вось праз дваццаць тры гады пасля першай спробы ў гісторыка-рэвалюцыйным жанры майстар парадаваў нас карцінай «Вялікі пачын». Тут у цэнтры палатна — Уладзімір Ільіч. Вобраз правадыра напісаны з цеплынёй, любоўю.

Так што афармленне паэмы А. Вялюгіна «Вецер з Волгі» не было для мастака выпадковасцю.

Усе мы памятаем паказаныя на нашых рэспубліканскіх выстаўках жывапісныя творы І. Давідовіча «Партызаны на прывале», «Наша будучае сяло», «Нарачанская быль». Уразіла многіх і палюбілася паказаная І. Давідовічам на рэспубліканскай мастацкай выстаўцы «50 год БССР і КПБ» карціна «Францішак (Георгій) Скарына».

Пра апошні з названых твораў мастак кажа:

— Тэма Францішка Скарыны не была для мяне нечаканай. Мабыць, ёсць нейкая сувязь паміж тым, што я сам шмат працаваў у галіне афармлення кніг, і над гэтай карцінай. Вобраз беларускага першадрукара і асветніка, мне здаецца, не можа не хваляваць кожнага, хто цесна звязаны з беларускай кнігай...

Так, сапраўды, у творчым актыве І. Давідовіча такія прынцыповыя ўдачы ў афармленні кніг, выдадзеных у Беларусі, як, напрыклад, «Што такое добра і што такое дрэнна» У. Маякоўскага, створанае мастаком у 1935 годзе, або зусім нядаўняе афармленне выдадзенай да юбілею Вялікага Кастрычніка паэмы П. Броўкі «Заўсёды з Леніным».

У мастака нямала новых творчых задум. Ён мае намер перапрацаваць шматфігурную кампазіцыю «Курлоўскі расстрэл», афармляць творы беларускіх пісьменнікаў.

Я перакананы, што на выстаўцы, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, будуць новыя цікавыя творы І. Давідовіча, прысвечаныя вялікаму правадыру.

М. ГАНЧАРОЎ.

Выйшлі з друку

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Рыгор Барадулін. Раскідач. Вясёлыя вершы. Аўтарызаваны пераклад з беларускай І. Бурсава. Мастак Б. Забораў. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 450 000 экз. 36 стар. Цана 29 кап.

Данута Бічэль-Загнетава. Грыбпарасон. (Вершы). Мастакі А. Бярковіч і В. Стаіна. 1969 г. Тыраж 50 000 экз. 40 стар. Цана 24 кап.

Генадзь Бураўкін. Выбраныя вершы. Бібліятэка беларускай паэзіі. Франтыспіс І. Капляна. Афармленне В. Юрчанкі. 1969 г. Тыраж 4 000 экз. 144 стар. Цана 53 кап.

Міхась Вышынскі. Вокны ўначы. Апавяданні. Мастак М. Пракапенка. 1969 г. Тыраж 6 500 экз. 136 стар. Цана 14 кап.

За ельнічкам, за бярэзнічкам. Народныя калыханкі, забаўкі, жарты, небыліцы песенькі. Сабраў і апрацаваў Лаўрын Януковіч. Мастак Алена Лось. 1969 г. Тыраж 50 000 экз. 36 стар. Цана 27 кап.

Павел Кавалёў. Чырвоны лядок. Аповесць. Мастак Л. Асецкі. 1969 г. Тыраж 14 000 экз. 84 стар. Цана 14 кап.

В. Лівенцаў. Партызанскі край. Літаратурны запіс Рыгора Няхая. Мастак Л. Усачоў. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 100 000 экз. 400 стар. Цана 80 кап.

Алег Лойка. Дзівасіл. Вершы. Мастакі М. і Ул. Басалыгі. 1969 г. Тыраж 2 000 экз. 144 стар. Цана 46 кап.

Паўлюк Пранузя. Ручаёк. Выбраныя вершы. Мастак Ю. Зайцаў. 1969 г. Тыраж 15 000 экз. 60 стар. Цана 35 кап.

Піліп Пестрак. Збор твораў у чатырох тамах. Том першы. Вершы. Апавяданні. Аповесці. Пераплёт Ю. Зайцава. 1969 г. Тыраж 6 000 экз. 464 стар. Цана 1 руб. 20 кап.

Аляксей Пысін. Карабельныя сосны. Лірыка. Аўтарызаваны пераклад з беларускай М. Сідарэнкі. Мастакі Ул. і М. Басалыгі. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 10 000 экз. 192 стар. Цана 71 кап.

Алесь Савіцкі. Самы высокі паверх. Аповесць. Мастак М. Гуціеў. 1969 г. Тыраж 10 000 экз. 348 стар. Цана 65 кап.

Іван Шамякін. Трывожнае шчасце. Аповесці. Мастак І. Някрасаў. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 200 000 экз. 608 стар. Цана 1 руб.

Васіль Шаркоў. Ля берагоў Паліка. (Успаміны партызана). Мастак М. Пракапенка. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 40 000 экз. 112 стар. Цана 14 кап.

У МСЦІСЛАЎЛІ ЗНОЎ РАСКОПКІ

Мсціслаўль — старажытнейшы горад Магілёўшчыны. У пісьмовых крыніцах ён упамінаецца ўжо з 1150 г. Гэта быў апорны пункт на заходніх ускраінах Смаленскага княства. Будаўніком горада звычайна называюць князя Мсціслава Раманавіча або Мсціслава Уладзіміравіча, сына Манамаха, які жыў яшчэ раней.

Знаходзячыся на мяжы Вялікага княства Літоўскага з Руссю, горад неаднаразова вытрымліваў асады як рускіх, так і літоўскіх князёў і часта пераходзіў з рук у рукі.

18 ліпеня 1654 года пагранічную крэпасць Мсціслаўль асадзіла войска князя Трубяцкога. Зноў загрукаталі гарматы, хмарай паляцелі стрэлы... Замак быў захоплены, разбураны і спалены.

З таго часу горад не аднаўляўся. Пажарышча на Замкавай гары зацягнула пяском. Пра трагедыю трохсотгадовай даўнасці забылі, прадпрымальныя мяшчане разбілі на месцы старажытнага Мсціслаўля гароды.

Гісторыя Мсціслаўля — гэта часта не звязаныя адзін з адным летапісныя звесткі. Які быў горад, калі дакладна ён узнік, што з сябе ўяўляў — невядома. Сваё слова павінны былі сказаць археолагі.

Па ініцыятыве Магілёўскага музея і на яго сродкі ў Мсціслаўлі ўжо 8 гадоў вядуцца раскопкі. 8 гадоў пласт за пластам здымаюцца старадаўнія наносы ў розных кутках Мсціслаўля.

Як высветлілася, у Мсціслаўлі ёсць два старажытных помнікі — Дзявочая гара і Замкавая гара. Дзявочая гара — невялікі пагорак, абнесены па перыметры верхняй пляцоўкі кальцавым валам. Гэта гарадзішча эпохі першабытна-абшчыннага ладу, умацаванае паселенне, на якім жыла адна родапатрыярхальная сям'я. Усё знойдзенае тут — кавалкі посуду, зробленага без ганчарнага круга, прыгожая спражка-фібула і некаторыя іншыя знаходкі дазваляюць датаваць пасяленне рубяжом новай эры. На Дзявочай гары жыло характэрнае для гэтых мясцін даслаўянскае насельніцтва, якое гаварыла на мове балтыйскай моўнай асновы.

Замкавая гара мае значна больш унушальныя памеры. Яе плошча значна перавышае гектар. Некалі гара была абнесена высокім валам, частка якога яшчэ захавалася з паўднёва-ўсходняга боку. Пробныя шурфы паказалі на глыбіні 1 метра вялікую колькасць рэштак старажытных драўляных пабудоў. Тут і пачаліся нашы планамерныя раскопкі. За час работ было ўскрыта, даследавана каля 800 кв. м. плошчы, глыбінёй — да 3-х метраў, кожны камяк зямлі быў перацёрты рукамі рабочых.

Аказалася, што ва ўсіх месцах раскопак пад сучасным агародным слоем залягае моцны слой вугалю, попелу — пажарышча 1654 года. Яно насычана асколкамі чыгунных ядраў, знойдзены і каменныя ядры, якія абаронцы крэпасці не паспелі скінуць са сцен у час штурму. Раскрыты рэшткі разбураных дамоў з найбагацейшымі кафельнымі печамі (таксама характэрнымі для XVII стагоддзя).

Глеба тут такая, што ў ёй добра захоўваецца дрэва. Ніжэй слоя XVII стагоддзя знойдзены драўляныя рэшткі вуліцы, што перамошчвалася некальні разоў, ніжнія вянцы старажытных дамоў, гаспадарчых пабудоў, частаколаў. Сялібы былі вельмі маленькія, бо месца ў крэпасці было мала.

Знаходак было мноства. У 1960 годзе, напрыклад, пад падлогай зруба дома XIII стагоддзя знайшлі 6 унікальных касцяных пласцін з найтанчэйшым разным арнаментам. Аналіз яго паказаў, што старажытныя мсціслаўцы былі знаёмы з мастацкай культурай Заходняй Еўропы, а таксама качэўнікаў стэпавага поўдня (полаўцаў). Былі знойдзены чарапкі каштоўнага келіха з арабскім надпісам, грабянцы з самшыту (дрэва, якое расце толькі на Каўказе). Гэта сведчыць пра ажыўленыя гандлёвыя сувязі горада з далёкімі ўсходнімі краінамі. Ёсць рэчы з янтару, якія гавораць пра сувязі з Прыбалтыкай, не кажучы ўжо пра рэчы, зробленыя ў Кіеве, Ноўгарадзе, Смаленску і іншых рускіх гарадах — іх мноства.

Сёлета пачаўся восьмы сезон раскопак старажытнага горада. Мы ўжо многае ведаем: ведаем, што горад узнік у XII стагоддзі, ведаем, дзе ў ім жылі княскія рамеснікі, што і як яны выраблялі (якія рэчы выраблялі ў XII—XIII ст., а якія ў XIV—XV), ведаем планіроўку паўночнай часткі горада. Але гэтага яшчэ мала. Дагэтуль нам яшчэ невядома, дзе жыў з баярамі мсціслаўскі князь, дзе была гарадская царква, сляды якой у выглядзе плітак ад мазаічнай падлогі мы знаходзілі неаднаразова, як былі зроблены гарадскія ўмацаванні і г. д. Словам, яшчэ трэба капаць і капаць.

Кожны ўдар рыдлёўкі, кожная расчышчаная старажытная канструкцыя, кожная знойдзеная рэч набліжаюць нас да запаветнай мэты, да поўнага ўзнаўлення жыцця старажытнага горада. Мэта гэта ўжо не за гарамі. Спадзяёмся, што праз некалькі гадоў на стале кожнага, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі, ляжа новая цікавая кніга — «Старажытны Мсціслаўль».

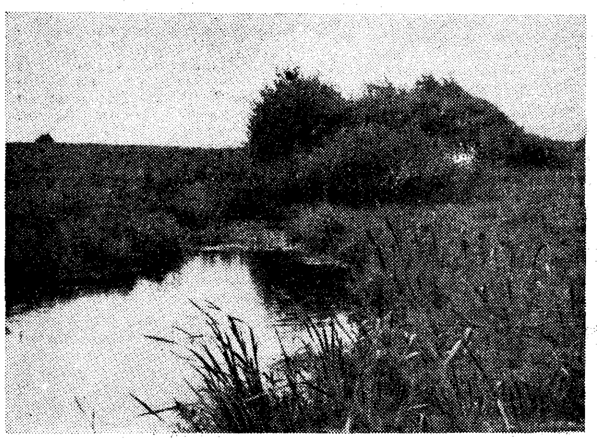
Л. АЛЯКСЕЕЎ,
кандыдат гістарычных навук,
начальнік работ.

ПАЦАЛУНАК.

Фотаэцюд А. КУДРАЎЦАВА.

Тут пачынаецца Сож

У далёкія даваенныя гады пачаў я збіраць матэрыялы і дакументы па гісторыі Крычаўшчыны. Тады і нарадзілася задума прайсці па ўсіх кутках краю. І яшчэ я марыў пабыць ля вытокаў Сожа, роднай з дзяцінства «крычаўскай» ракі. Помніце, як пісаў амаль сорак гадоў назад Уладзімір Дубоўка ў гістарычнай хроніцы «Крычаўская спакуса».

Сож ты, мой Сож, паўнаводны які ты!
Колькі ты бачыў гадоў незлічоных!
Твой жа народ быў пакутай ускрыты
І падпяразаны жальбаю чорнай.
Ён працярпеў нямаведама колькі,
Ды не хапіла яму цярплівасці.
Крычаўскі край і ўзняўся на бойку,
На Радзівіла, на ўсіх ягамосцяў!
А на чале тых, што помста злучыла,
Сталіся Вецер, Карпач і Вашчыла.

Быў не кароткім шлях ад Крычава да вытокаў Сожа. Але вось мы ўжо кіламетраў за пятнаццаць ад Смаленска. Машына праехала вёску Сож, потым Басіна.

— Сож пачынаецца вунь там, ля Цёмнага лесу, — гаворыць стары ў Басіна. — Ужо недалёка.

Праехаўшы кіламетры два, спыніліся. Далей машыне не прайсці.

Вось яна, глыбокая крыніца, над якой буйна разросся лазняк. Люстра вады ў зялёнай рамцы з густой асакі. Чэрпаем прыгаршчамі чыстую ваду і п'ём, п'ём...

Па дарозе назад спыняемся ў вёсцы Сож. На самым высокім месцы з дапамогай бульдозера нечыя ўмелыя рукі і ўлюбёная ў хараство душа стварылі невялікае азярцо. Пасярэдзіне азярца астравок, а на ім маладая, беластволая бярозка. Якая прыгажосць! Нам сказала адна жанчына, што гэтае азярцо, узгорачак-астравок і прыгажуня-бярозка — помнік тым, хто загінуў у баях з гітлераўцамі.

...Машына імчыць па шашы Смаленск —Раслаўль. Ля дарогі на глыбе бетону танк. Славутая «трыццацьчацвёрка». Гэта таксама помнік загінуўшым у баях з фашыстамі ў 1941 годзе, помнік тым, якія па-геройску змагаліся з фашыстамі.

Пачалася Беларусь. Абеліскі, помнікі ля шашы Масква — Брэст — Варшава. Свежы вецер ляціць насустрач. Халаднавата. А вось і Сож ля Крычава, за ім гмахі карпусоў цэментнашыфернага камбіната, а лявей — стары горад. Па цэнтры новы мікрараён Крычава. Мы дома.

М. МЕЛЬНІКАЎ,
дырэктар Крычаўскага краязнаўчага музея.

КАРА КАРАЕЎ? ТАК. АЛЕ МАЛОДШЫ.

БАЦЬКА і сын, кампазітары Кара і Фарадж Караевы, упершыню сустрэліся на агульнай афішы спектакля Азербайджанскага тэатра оперы і балета імя Мірзы Ахундава. Караеў-старэйшы прадставіў гледачам аднаактовую харэаграфічную паэму «Лейлі і Меджнун», якая расказвае пра трагічнае каханне двух маладых людзей; балетам «Цені Кабыстана», што складаецца з чатырох мініяцюрных навел — Агонь, Сонца, Паляванне і Мастак, дэбютаваў Караеў-малодшы (вобразы балета навеяны знаёмствам з навінкамі унікальнага музея наскальных адлюстраванняў у мястэчку Кабыстан ля Баку).

Гледачы, якія прысутнічалі на прэм'еры, цёпла прынялі новыя творы Кара і Фараджа Караевых. Абедзве гэтыя работы ў выкананні азербайджанскай балетнай трупы будуць паказаны на фестывалі харэаграфічнага мастацтва ў Францыі.

Пасля спектакля азербайджанскі кампазітар Хайям Мірза-задэ так ацаніў новы твор маладога аўтара:

— Музыка майго маладога калегі напісана па-майстэрску, сучаснымі сродкамі музычнага выказвання. Спектакль у пастаноўцы балетмайстраў Рафігі Ахундавай і Максуда Мамедава, а таксама мастака Тагрула Нарыманбекава вельмі цікавы. Малады дырыжор Рауф Абдулаеў і аркестр цудоўна прачыталі рытмічна цяжкую, інтанацыйна своеасаблівую музыку...

У шэсць гадоў Фарадж ужо захапляўся гульнёй на фартэпіяна. Музычную школу ён закончыў з залатым медалем і паступіў у Азербайджанскую дзяржаўную кансерваторыю імя Узеіра Гаджыбекава. Клас кампазіцыі ён праходзіў у бацькі. Прафесар Кара Караеў падыходзіў да ацэнкі здольнасцей сына з вялікай патрабавальнасцю.

Нараджэнне Фараджа як кампазітара адбылося у дваццаць гадоў, калі ён, яшчэ студэнтам, напісаў фартэпіянную санату — цікавы, на думку музыкантаў, твор. Скончыўшы з выдатнай адзнакай кансерваторыю, Фарадж становіцца асістэнтам кафедры кампазіцыі. Вось што расказвае пра яго рэктар кансерваторыі прафесар Джэўдзет Гаджыеў:

— У гады вучобы і пасля заканчэння кансерваторыі паступова раскрываліся межы таленту Фараджа Караева. Ён заўсёды вызначаўся пастаяннымі творчымі пошукамі і сваім мастацкім почыркам. Гэта дазваляе яму цяпер ствараць самабытныя творы для фартэпіяна і камерных аркестраў...

У мінулым годзе, калі Кара Караеў адзначыў паўвекавы юбілей, 25-гадовы Фарадж быў прыняты ў члены Саюза кампазітараў СССР. Да гэтага часу ім былі напісаны дзве фартэпіянныя санаты, музыка для камернага аркестра, ударных і аргана, «Кончерто гроссо» для камернага аркестра, кантата «Стракатыя гісторыі» на тэксты паэта старажытнага Рыма Клаўдзія Эліана, музыка да мастацкіх фільмаў «Мехман» («Імем закона») і «У адным паўднёвым горадзе».

Георгій ПАГОСАЎ.
(АДН).

ТЭАТР МІМІКІ І РУХУ

У ДОМЕ КУЛЬТУРЫ УСЕРАСІЙСКАГА ТАВАРЫСТВА ГЛУХІХ

У МАСКВЕ, на Ізмайлаўскім бульвары пабудаваны трохпавярховы будынак Дома культуры Усерасійскага таварыства глухіх. Тут два сектары — клубны і тэатральны. Першы — гэта дзве лекцыйныя залы (на 70 і 160 чалавек), бібліятэка з чытальняй, пакоі розных гурткоў, студыя для аматараў жывапісу і скульптуры.

У адносна блізкім суседстве — спартыўнае ядро. Гэта перш за ўсё добра абсталяваная зала плошчай у 375 квадратных метраў. Адна з выдатнасцей Дома культуры — Тэатр мімікі і руху, які зробіць для сваіх гледачоў даступным тэатральнае мастацтва, дапаможа ім пазнаёміцца з рознымі творамі драматургіі. Глядзельная зала на 700 чалавек выканана ў выглядзе амфітэатра. Гэта не проста архітэктурны прыём, а істотная неабходнасць: гледачу павінна быць забяспечана найлепшая бачнасць і поўная магчымасць сачыць за мімікай і рухамі акцёраў.

Ёсць і іншыя асаблівасці ў гэтым тэатры. Побач са сцэнай размешчаны спецыяльныя месцы чытальнікаў-дыктараў, якія будуць чытаць тэкст, дубліруючы акцёраў, якія толькі «паказваюць» гаворку. За дэкаратыўнай абшыўкай сцен залы размешчаны спецыяльны магнітны контур для ўзмацнення гуку, на які будзе перадавацца тэкст дыктара. На гэты контур змогуць наладжваць свае слыхавыя апараты тыя, хто дрэнна чуе. Такой сістэмай узмацнення гуку абсталяваны і лекцыйныя залы.

У сцэнічнай часці прадугледжана светлавая сігналізацыя, якая падказвае акцёрам час іх выхаду на сцэну па ходзе п'есы. Адначасова са званкамі паведамляць гледачам пра пачатак дзеяння або антракта будзе таксама светлавая сігналізацыя. Разам з тым зала абсталявана ўсімі неабходнымі прыстасаваннямі, разлічанымі і на звычайнага гледача.

Такім чынам, у строй грамадскіх пабудоў Масквы ўступіў новы будынак плошчай каля 10 тысяч квадратных метраў, які добра ўпісаўся ў жылыя масівы Ізмайлава. — Дом культуры Усерасійскага таварыства глухіх.

Аркадзь ІГАРАЎ.
(АДН).

ГУМАР ПОЛЬСКІХ СЯБРОЎ

Андрэй НАВІЦКІ

ЯК АЦЭНЬВАЦЬ ТВОРЫ НА ВЫСТАЎЦЫ

Гумарэска

Палажэнне першае. Адступіць некалькі крокаў убок і схіліць галаву.

Вывад. Роздум.

Палажэнне другое. Скласці далоні рук у трубку і прыкласці яе да левага вока.

Вывад. Тут нешта ёсць?

Палажэнне трэцяе. Падысці да карціны як мага бліжэй, каб ледзь не крануцца яе носам.

Вывад. Цікавая фактура.

Палажэнне чацвёртае. Адступіць некалькі крокаў убок (як у першым выпадку) і паклікаць знаёмага.

Вывад. Ну як? Нядрэнна?

Палажэнне пятае. Сесці на лаўку і ўважліва ўглядацца ў карціну.

Вывад. Хм... Потым яшчэ раз: Хм...

Палажэнне шостае. Стаць каля знаёмага крытыка, які, нарэшце, з'явіўся на выстаўцы, і гучна выкрыкнуць: — Ну як, старына, падабаецца?

Вывад. Хай гавораць іншыя.

Палажэнне сёмае. Стаяць у абыякавай позе, рукі за спіну, і спадылба назіраць за рэакцыяй крытыка

Альбо:

Палажэнне восьмае. Спяшацца да гардэроба адным з першых.

Вывад. Шкада толькі часу!

Ці:

Палажэнне дзевятае. Выйсці з выстаўкі адным з апошніх. У задуменнасці замест свайго асенняга паліто апрануць такое ж прадстаўніка дыпламатычнай установы.

Вывад. Прабачце, сэр. Я разгубіўся.

Пераклаў з польскай мовы В. КАЛАЧЫНСКІ.

СМЯЮЦЦА ВЕНГРЫ

Аднойчы Моўрыц Жыгманд праводзіў летні адпачынак на Балатоне. Купаючыся, ён заўважыў чалавека, які спрытна скакаў у ваду.

Толькі ён хацеў пахваліць яго, як той спытаў:

— Вы не пазнаеце мяне?

— Канечне не, сынок. Адкуль мне цябе ведаць?!

Хлопец пакрыўдзіўся:

— І нават не памятаеце? Усяго ж тры гады назад я прасіў у вас аўтограф.

■

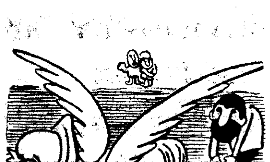
Пал Дзьюлоі, вядомы крытык і выкладчык універсітэта, быў вельмі маленькі ростам, і з яго часта пакепвалі. Аднойчы ён завёўся з чалавекам высокага росту. Калі праціўнік вычарпаў свае доказы, ён злосна сказаў:

— Калі не змоўкнеш, я засуну цябе ў кішэню.

Славуты крытык вельмі дружалюбна адказаў:

— У такім разе ў цябе будзе больш у кішэні, чым у галаве.

Пераклаў з венгерскай І. ФРЫНТ.

— Хона зарабіць на машыну...

Малюнак Яраслава Попа (Чэхаславакія).

КНІЖКІ-МАЛЫШКІ

МІКРАМІНІЯЦЮРЫ Ў ПАЛІГРАФІІ

АДНОЙЧЫ пасля лекцыі да мяне падышла студэнтка і працягнула нешта, падобнае на запалкавы карабок.

— Вы збіраеце рэдкія выданні, — сказала яна. — Вазьміце для калекцыі.

Гэта быў мініяцюрны томік баек Крылова. На 250 старонках змясцілася больш як дзвесце твораў вялікага байкапісца. Тут жа былі ілюстрацыі з трохкапеечную манету. Кніжачку выпусціў у 1894 годзе вядомы выдавец Ф. А. Іягансон.

Я парадаваўся дзіву і паставіў яго на паліцу рэдкіх кніг сваёй бібліятэкі.

Аднак не толькі байкі Крылова былі выдадзены маленькім фарматам. У 1834 годзе адзін італьянскі майстар адліў такі дробны шрыфт, што ніхто на працягу сарака гадоў не мог выкарыстаць яго. Так і ляжалі літары без ужывання цэлых сорак гадоў. Нарэшце, наборшчык Джузепе Сехе набраў «Боскую камедыю» Дантэ і... сапсаваў сабе вочы! Кніжачка была памерам таксама не больш запалкавага карабка.

Адна з першых рускіх кніг-малышак была выдадзена яшчэ ў часы Пушкіна. Назва яе доўгая: «Гостинец милым малюткам на Новый год, или собрание забавных сказок и басен».

Ды і Пушкін не раз выдаваўся ў мікрафармаце. Жыхарка горада Батумі Назіко Чыджавадзе захоўвае і сёння «малышку» — поўны тэкст «Яўгенія Анегіна».

І ўсё ж гэтыя кніжкі здаліся б «гіганцкімі», калі б каля іх паставіць самую маленькую — байкі Крылова, выдадзеныя ў Пецярбурзе ў 1856 годзе. Памер кніжачкі — у звычайную паштовую марку. Каб набраць яе і надрукаваць, зрабілі нават спецыяльны мікраскапічны шрыфт «Дыямант», які доўга лічыўся самым дробным шрыфтам у свеце. Яго адлілі не са звычайнага сплаву, якім карыстаюцца ў друкарнях, а з серабра.

А вось яшчэ кніжачка-малютка, «выпушчаная» ў адным экземпляры. Многа гадоў аграном Мікалай Сядрысты займаўся мікрамініяцюрай. Ён зрабіў самы маленькі ў свеце электраматор — у тысячу разоў меншы за запалкавую галоўку. Майстар-умелец стварыў самую маленькую ў свеце кнігу — «Кабзар» Тараса Шаўчэнкі. Кніжачка атрымалася памерам у паўміліметра. Перагортваць яе старонкі можна толькі востра заточаным канцом чалавечага воласу, а чытаць толькі пад мікраскопам!

Кніжачкі-«малышкі» выпускаюцца і зараз. У канцы мінулага года выдавецтва «Молодая гвардия» падарыла чытачам «том» выбраных твораў Міхаіла Шолахава. У яго ўвайшлі ўрывак з «Узнятай цаліны» і 16 апавяданняў. Гэтую кніжачку ў 439 старонак можна пакласці ў запалкавы карабок.

Мініяцюрныя выданні ёсць у буйнейшых бібліятэках Савецкай краіны. У музеі рэдкай кнігі Адэскай навуковай бібліятэкі імя Горкага выстаўлена больш як пяцьдзесят экземпляраў.

Барыс ЧЭЛЫШАЎ,
кандыдат філалагічных навук,
(АДН).

ТЭЛЕБАЧАННЕ

5 чэрвеня

Першая праграма. 10.00 — навіны (М). 10.15 — для школьнікаў. «Зялёная ракета». Перадача з Алма-Аты. 10.45 — «Камуністы Уралмаша». Тэленарыс (М). 11.15 — тэлевізійны тэатр для дзяцей. Ф. Баум. «Чараўнік краіны Оз». Прэм'ера музычнага тэлевізійнага спектакля. Частка 4-я. Перадача з Ленінграда. 12.15 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Пошта Алёнкі». Перадача з Пярмі. 15.30 — праграма перадач. 15.35 — для школьнікаў. «Стары Хатабыч». Мастацкі фільм. 17.00 — навіны (М). 17.15 — на другой летняй спартакіядзе дружалюбных армій. Вольная барацьба. Перадача з Кіева. 17.45 — «Панарама навін». 18.05 — песні барацьбы і гневу. «Варшавянка». 18.30 — «Тэлеаб'ектыў на сельскай будоўлі». Перадача 5-я. «Эксперыментальнаму будаўніцтву — высокія тэмпы». 19.00 — А. Чыджавадзе. «Крот». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля (М). 20.20 — рэклама (М). 20.30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21.15 — «Майстры экрана». «Сафі Ларэн» (М). 22.45 — «На маршы — спартакіяда прафсаюзаў» (М). 23.15 — навіны (М). 23.25 «На тульскім трэку». Тэленарыс.

Другая праграма. 17.45 — «Народныя майстры прыкладнога мастацтва» (М). 18.30 — «Сормаўская вялікая дарога». Тэлевізійны дакументальны фільм (г. Горкі) (М). 19.00 — іх жыццё — подзвіг. «Ян Рудзутак». «Расказ пра народнага камісара». Кінанарысы. 19.50 — «Акадэмічны канцэрт». Канцэрт майстроў мастацтваў Ленінграда.

6 чэрвеня

Першая праграма. 10.00 — навіны (М). 10.15 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Тэатр «Званочак». Перадача з Іжэўска. 10.45 — Г. Успенскі. «Норавы Расцяраевай вуліцы». Тэлевізійны спектакль. Частка 1-я (М). 12.25 — для школьнікаў. «Равеснік». Перадача з Данецка. 16.40 — праграма перадач 16.45 — навіны (М). 17.00 — літаратурны тэатр. «Краіна цудаў для дзяцей і дарослых». Па кнізе Л. Кэрала «Аліса ў краіне цудаў» (М). 18.00 — на другой летняй спартакіядзе дружалюбных армій. Лёгкая атлетыка. Перадача з Кіева. 19.00 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 19.30 — праграма каляровага тэлебачання (М). У перапынку — «Панарама навін». 21.15 Э. Хэмінгуэй. «Забойцы». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля (М). 22.00 — месячнік савецка-в'етнамскай дружбы. «Мы з вамі, сябры!» Літаратурная перадача. 22.30 — «Радасць творчасці». Да ўсесаюзнага агляду-конкурсу народнага мастацтва і майстроў-умельцаў. 23.00 — навіны (М).

Другая праграма. 20.00 — «Пушкін». Дакументальны фільм. 21.05 — «Папалам» Фільм-канцэрт.

7 чэрвеня

Першая праграма. 16.55 — праграма перадач. 17.00 — навіны (М). 17.10 — месячнік савецка-в'етнамскай дружбы. «Трагедыя і подзвіг народа». Кінанарыс. 17.20 — «Панарама навін». 17.50 — «Згубны курс мааізму». Тэлевізійны дакументальны фільм. Творчае аб'яднанне «Экран» (М). 19.00 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 19.30 — на другой летняй спартакіядзе дружалюбных армій. Бокс. Фінал. Перадача з Кіева. 21.15 — праграма каляровага тэлебачання. 1. «Вясёлы самавар». Тэлевізійны музычны фільм. 2. «Так завострана пяро маё». Тэлевізійны спектакль па «Пецярбургскіх аповесцях» М. В. Гогаля (М). 22.45 — «На парадку дня — жніво». Рэйд-агляд Беларускага тэлебачання. (Гомельская вобласць). 23.00 — да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. «У адзінай сям'і». Перадача 6-я. Беларуска-кіргізскія літаратурныя і культурныя сувязі.

Другая праграма. 17.10 — праграма каляровага тэлебачання. «Гадзіна над планетай». Фільм-канцэрт. Перадача з Кіева. 17.50 — для дзяцей. «Пакет». Тэлевізійны фільм. 19.00 — «Манрэаль. ЭКСПО-67». Дакументальны фільм. 20.00 — на IX Усесаюзнай летняй спартакіядзе прафсаюзаў СССР. Воднае пола. 20.50 — экран паўторнага фільма. «Дарагі мой чалавек». 22.35 — рэклама, аб'явы. 22.45 — «Старонкі музычнага календара». В. Сметана (М). 23.15 — навіны (М).

У РЭДАКЦЫЮ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

Шчыра дзякую ўсім, хто прывітаў мяне з 50-годдзем.

П. АХРЫМЕНКА.

МАСТАЦТВА НА ТЫМ БАКУ

ПАСЛЯ МУЗЕЯ — НА СМЕТНІК

У Злучаных Штатах, піша амерыканскі часопіс «Ньюсуік», з'явілася «альтэрнатыва абстрактнаму мастацтву». «Нарэшце» — вымавілі многія за акіянам. Аднак гэтыя ўздых палёгкі аказаўся заўчасным.

Абстракцыянізму, аказваецца, кінулі выклік прадстаўнікі новай «разнавіднасці мастацтва», якое атрымала назву «землянога мастацтва». Калі не ўнікаць у дэталі, дык назва гэта, несумненна, гучыць больш натуральна і зразумела, чым, скажам, «поп-арт» ці «кінетычнае» мастацтва. І ўсё ж...

Звернемся да канкрэтных фактаў. Нядаўна ў Злучаных Штатах у музеі мастацтва пры Карнельскім універсітэце была адкрыта першая калектыўная выстаўка так званых «новых натуралістаў», як характарызуе ўдзельнікаў выстаўкі «Ньюсуік». І тыя наведвальнікі, якія пабывалі на ёй, сапраўды не ўбачылі абстракцыяністых «шэдэўраў». Тут багата было прадстаўлена іншае.

Гунтэр Уэкер вынес на суд публікі... кучу ўтрамбаванага белага пяску, наверсе якога ўзняў два металічныя прадметы, што нагадвалі плаўнікі акулы (тут, відаць, адбілася ўсё яшчэ неадольны ўплыў «кінетычнага» мастацтва). Затое Рычард Лонг цалкам пазбавіўся пабочных уплываў. Без лішняга клопату ён, паводле слоў «Ньюсуіка», знайшоў на каменаломні дванаццаць вялізных каменняў, прывёз іх на поплаў перад будынкам музея, скінуў, а затым размясціў у выглядзе прамавугольніка. У Роберта Морыса задача аказалася яшчэ цяжэйшай. Ён прывёз асбест, вугаль і пясок і звярнуў у адну кучу каля музея. Былі і такія ўзоры «землянога мастацтва», якія немагчыма было экспанаваць у музеі з-за іх гіганцкіх памераў і з-за... прыродных умоў. Часопіс «Ньюсуік» расказвае пра «творы» Дзеніса Опейнхейма, які ў зімовы час на лёдзе замёрзлых азёр электрапілой выразае розныя фігуры. Уолтэра дэ Марыа захапляе іншае — пяскі і пустыні. На яго творчым рахунку — дзве мелавыя лініі даўжынёй у паўмілі кожная, праведзеныя ў адным з пустынных месц, а таксама паласа даўжынёй у цэлую мілю, выкананая пры дапамозе бульдозера ў пустыні Сахары. Майк Хейцар таксама выбірае месцы аддаленыя. На дне высахлых азёр у штатах Каліфорнія і Невада ён робіць гіганцкія малюнкі.

Такі, калі можна так сказаць, канкрэтны, бачны бок творчасці «земляных» мастакоў. На жаль, горш справа з тэарэтычнай базай — што ўсё гэта азначае? Самі аўтары пакуль маўчаць наконт гэтага, не растлумачваюць прычыну свайго хобі. Праўда, у нейкай ступені за іх спрабуе гэта зрабіць часопіс «Ньюсуік». Ён, напрыклад, убачыў у новым цячэнні нейкую «рамантыку», нейкую сувязь з прымітыўным мастацтвам старажытных плямён, якія перадавалі сваё ўспрыняцце навакольнага свету з дапамогай малюнкаў на сценах пячор.

Думаецца, аднак, што такія параўнанні, па меншай меры, штучныя і нічым не апраўданыя. Ва ўсякім разе наведвальнікі выстаўкі «землянога мастацтва» думаюць не так, як «Ньюсуік». «Для многіх людзей цяжка зразумець земляное мастацтва, — заявіў, напрыклад, дырэктар музея, дзе экспанавалася гэта выстаўка, Томас Левіт, — бо яно не мае нічога агульнага з нашымі ранейшымі ўяўленнямі пра мастацтва і таму што твор землянога мастацтва проста немагчыма набыць. Пасля закрыцця выстаўкі прадстаўленыя на ёй экспанаты будуць выкінуты і ад іх нічога не застанецца».

Каштоўнае назіранне і, адначасова, міжвольны прысуд «земляному мастацтву».

Г. НАВІЦКІ.

«АБАРОНЦЫ МАСТАЦТВА» З ПЕНТАГОНА

Галівудскі фільм «Зялёныя берэты», які атрымаў некалькі месяцаў назад у ЗША сапраўды скандальную вядомасць, фактычна сышоў з экрана і дэманструецца цяпер толькі ў самых занепалых мясцовых кінатэатрах, ды і то пры паўпустых залах. Грамадскасць Злучаных Штатаў недвухсэнсоўна адвергла непрыглядную спробу стваральніка фільма Джона Уэйна абяліць агрэсію ЗША ў В'етнаме, апраўдаць крывавыя злачынствы амерыканскай ваеншчыны на в'етнамскай зямлі.

Як вядома, члены антываенных арганізацый, шматлікія праціўнікі вайны ў В'етнаме дружна байкатавалі фільм і пікетавалі кінатэатры, дзе ён дэманстраваўся. Кінафільм быў рэзка асуджаны віднымі амерыканскімі крытыкамі. Уэйну не ўдалося пераканаць гледача ў тым, што амерыканскія карнікі ў джунглях В'етнама «абараняюць заходнюю дэмакратыю», і паказаць галаварэзаў у ролі «добрых дзядзек» у адносінах да в'етнамскага насельніцтва. Фільм ганебна праваліўся, нягледзячы на тое, што зняты ён быў з сапраўдным галівудскім «размахам». Словам, пра «Зялёныя берэты» цяпер можна было б і забыцца, калі б не падрабязнасці, якія нядаўна ўсплылі...

У тых, каму давялося бачыць гэты кінапасквіль, дагэтуль звініць у вушах ад выбухаў бомб і траскатні кулямётаў, ад грукату ваеннай тэхнікі і свісту куль. Аднак фільм выклікаў і другі, можна сказаць, фінансава-палітычны рэзананс. Аказваецца, «Зялёныя берэты» з'явіліся на свет перш за ўсё дзякуючы шчодрай падтрымцы... Пентагона. Задума Уэйна, калі і не была падказана, дык яўна прыйшлася па душы некаторым высокапастаўленым генералам з міністэрства абароны ЗША, якія і паспяшаліся адчыніць здымачнай групе «засекі» свайго ведамства.

Ваенны форт Бенінг у штаце Джорджыя роўна сто сем дзён быў «акупіраваны» прадстаўнікамі галівудскай кінакампаніі «Бацьяк», якая ўзяла на сябе няўдзячную працу па ўвекавечанні ўэйнаўскага «шэдэўра» на каляровай кінаплёнцы. Больш за тузін ваенных верталётаў 10-й авіягрупы ВПС ЗША вылятаў на заданне выключна з мэтай здымкі фільма. Некальні сотняў салдат 197-й пяхотнай брыгады ЗША атрымалі загад перадзіслакавацца ў раён форта Бенінг для ўдзелу ў натурных здымках. Можна толькі здагадвацца, колькі боепрыпасаў было выдаткавана за больш чым тры месяцы на тое, каб забяспечыць патрэбную колькасць выбухаў і стрэлаў.

Як бы там ні было, паводле дадзеных амерыканскага кангрэсмена Б. Розенталя, выдаткі на фільм склалі больш чым мільён долараў. Тым не менш Пентагон задаволіўся тым, што Уэйн заплаціў у бухгалтэрыю ваеннага міністэрства толькі... трыста долараў.

Некаторыя амерыканскія газеты цяпер ставяць пытанне аб тым, што замешаныя ў гэтай гісторыі генералы груба парушылі федэральны закон, які патрабуе ад любой прыватнай асобы «поўнага кампенсавання за выкарыстаную ўласнасць урада».

Незаконнае фінансаванне Пентагонам фільма «Зялёныя берэты» выклікае ў Злучаных Штатах тым большае абурэнне, што тое ж міністэрства абароны ЗША не прапускае выпадку сарваць ці хаця б ускладніць стварэнне кінафільмаў, якія не адпавядаюць прапагандысцкім інтарэсам амерыканскай ваеншчыны. Штотыднёвік «Верайэці» піша, напрыклад, што толькі за апошнія паўтара гады Пентагон адмовіў у мінімальным садзейнні здымкам васьмі кінафільмаў на вельмі актуальныя тэмы.

Сярод работ, што выклікалі незадавальненне вашынгтонскага генералітэта — створаны паводле сцэнарыя Донавана Кэрнса фільм «Зброя», у якім расказваецца аб тым, як амерыканскі бамбардзіроўшчык згубіў вадародную бомбу, стужка пра аналагічны памятны інцыдэнт з амерыканскімі самалётамі паблізу іспанскай вёскі Паламарэс, антываенны фільм «Мост у Рэмаджэне» і іншыя.

Не, роля «абаронцы мастацтваў» Пентагону яўна не ўдалася. І яго правал не менш пераканаўчы, чым правал прапагандысцкага баевіка «Зялёныя берэты».

Э. БАСКАКАЎ,
карэспандэнт ТАСС.
Нью-Йорк.

У АБЦУГАХ ЦЭНЗУРЫ

Раман выдатнага турэцкага пісьменніка Яшара Кемаля «Худы Мамед» шырока вядомы не толькі на радзіме пісьменніка, але і за яе межамі. Ён перакладзены на 25 моў у 30 краінах свету, у тым ліку і ў Савецкім Саюзе. Нядаўна Яшар Кемаль апублікаваў другі том гэтага рамана, які за кароткі час вытрымаў два выданні. Аўтар напісаў па ім кінасцэнарый. Аднак турэцкая цэнзура забараніла выпускаць фільм па той прычыне, што «агульны напрамак сцэнарыя прапагандуе эканамічную і грамадскую ідэалогію, супярэчную нацыянальнаму рэжыму, ганьбіць гонар воінскай службы, шкодзіць нацыянальнай бяспецы і падтрыманню парадку і падтрымлівае злачыннасць».

На канферэнцыі, якую ў гэтай сувязі склікаў Яшар Кемаль, ён заявіў рэзкі пратэст супраць забароны здымаць фільм. «У рамане няма нічога такога, што ганьбавала б гонар воінскай службы, — сказаў пісьменнік. — Цэнзура на фільмы ёсць у многіх краінах свету. Яна ўстанаўліваецца для прадухілення праяўлення амаральных фільмаў. У Турцыі ж усё якраз наадварот. — Цэнзура прапускае самыя амаральныя, часам парнаграфічныя фільмы і забараняе добрыя, высокаідэйныя».

Н. КУДРАШОЎ,
карэспандэнт ТАСС.
Стамбул.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. ВЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.
«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.
НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.
«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.
Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва «Звязда». АТ 17179